سام سامهين ساڙي سهالان

عزيز عالي آ شهر هالان

تذڪرهٔ شعراءِ هالا

لله كنوز تحت العرش مفاتيحها السنة الشعراء

"سليم" هالائي

١٩٤٦ع

قيمت ١-٤-٠

آفتاب پرنٽنگ پريس، صدر بازار، حيدرآباد سنڌ.

پيشڪش

انهن احسانن جي شڪريه ۾ جي منهنجو مشفق ۽
محسن ڪرم فرماءِ مخدوم محمد زمان صاحب
”طالب“ وقت بوقت امداد لي ڪندو رهيو آهي،
هيءُ عزيز ڪتاب سندس ئي نالي نامي اسم گرامي تي
معنون ٿو ڪريان:

”گر قبول افتد زهي عز و شرف“

هالا نوان

٢٧ رمضان المبارڪ ١٣٦٢ھ

خاڪسار سليم هالائي

ديباچه

يادا چو شمع سوک بود عاشقي غني
اظهار زندگي بوتان سکم ما

هن ننڍڙي ڪتاب ۾ حالي دور جي ٺٽائي (عالمگيريه جا شعراء ڪرام بند ڪيل آهن جي ڪهڙي نه ڪنهن وجه کان قابل ذڪر ۽ يادگار ٿيندا آهن جن ۾ ڪي عالم ۽ فاضل آهن جنهن شاعري علم و عمل جي ميدان ۾ ڏسڻ ۾ لکل يا گوشه نشيني ڪري مخفي رهيا آهي. ڪي اهي شاعر آهن جي باوجود عرصه ... طاقت ۽ ثروت جي ۾ پرده گمنامي ۾ مخفي ۽ روپوش آهن ۽ ڪي نه عام اهي اهل ڪمال اصحاب آهن جنهن شاعر يا صاحب تصنيف هجڻ جو اهل علم کي نه علم ڪونه آهي.

اهي سيئي ٥٣ شاعر جن جو ذڪر ڪيو ويو آهي تن ۾ شاعرن سان گڏ اساتذه جن جو آهي (ايهڙو جوان شعراء جي نظر انداز ڪيو ويو آهي) تن جي بلڪل مختصر سوانح ۽ نمونه طبع آزمائي هن ننڍڙي ڪتاب ۾ ڏنو ڪويا ڪوزي ۾ دريا بند ڪرڻ جو مثال لاء ... ڪيان پيش ڪيو ويو آهي جنهن مان ڪتاب ...

اخبارن ۾ مشهور ۽ معروف شاعرن جو ذڪر آهي اُني
انهن با ڪمال سخن سنج حضرات جو بہ بيان آهي
جنهن جي ياد صرف هن حقير جي تذڪره سان زنده ٿي
آهي ۽ رهندي. امڪان آهي تہ ڪي تحقيقات غلط يا
عدم معلومات ملڻ سبب درستيءَ جون محتاج هجن
تنهنڪري قارئين ڪرام اهڙي تصحيح يا ترميم کان
آگاهہ ڪندا.

و انا المفتقر الي الله الرحيم
محمد عبدالغني سليم

اقتباس

اسانجو اج وطن تي ويو دوبالا
طبع ٿيو تذڪره شعراء هالا
١٩٤٤

اسانجو شهر ٿيو دارالبلاغت
چڙهيا غيرن جي دروازن تي تالا
خصوصا سنڌ ۾ سرمايہ ناز
محافظ ٿيو سنڌس بارِ تعاليٰ
گلستان بلاغت آهي جنهن ۾
شگفتہ شعر جا سنبل ۽ لالا .
ڪمالِ شاعري هٿي جنجي شاهان
نوشتہ ٿيا انهن هستين جا نالا
حسودن جي هيٺين تي آه خنجر
شريرن جي شڪم تي تيز ڀالا
رهي شل صاحبِ تصنيف شادان
جمع ڪيو جنهن ڪڏي ڪيڏا ڪشالا
درِ شعرا جو خادم خاص **اختر**
الاهي! لطف جي تنهن تي نظر ڪر

حب الوطن من الايمان

خدايا مسڪنِ هالا و حالش
نگهہ ڪن هر طرح از پائمالش

بسا اهل ادب گشتند و رفتند
بسان را اهل دل کردد کمالش

خوشا درگاه اعظم سرور لوح
بماند تا ابد جاه و جلالش

خوش آن خاک زمین از مشک و عنبر
و از در عدن خوشتر سفالش

بزیده گوئی علم و فیض و حکمت
الاهی! زنده بادا هر مثالش

چنان حسن لطافت هست ارزان
پری رو کرد هرکس اشتغالش

همیداریم ما عشق آن بت نور
که شهره یافت یوسف از جمالش

به حور خلد تشبیه نزاکت
و اثبات فرشته هر خصالش

نمود اول بضد مشکل چو دیدار
فدا گشتم بجان باخط و خالش

وصال و دید جلوه یار حاصل
شود عشاق را از ارتحالش

سلیم سر زده را شاد گردان
الاهی! استجب هدا سوالش

7 حضرت احسان

مرحوم ميان احسان لانگاه فقير ساڪن هالا پراڻا شاه عبداللطيف ڀٽائي عليه الرحمة جن جو همعصر شاعر اولياءَ الله مان هڪ ٿي گذريو آهي. سندس ڪلام ميرالدان ڪو زمانه ملتان ۾ حڪمران هو سندس شعر شاه ڀٽائيءَ جي طرز ڪلام تي چيل آهي. جنهنڪري ڪو فرق نه سمجهي ڪيترا پڙهندڙ ۽ ٻڌندڙ اهو شعر به شاه جو شعر ڪري سمجهندا آهن.

ڪڪر ڪرم ڪمال جا بادل بغدادي •
تازا تنهنجي تصرف ڪيا وڻ ٽڻ هروادي
اعرابي آسودگيءَ رسيا ٿي شهرن ۾ شادي
همت ولنج هادي. الله لڳ احسان چوي

(٢)

عمر هلي آيو مانجهي مردانو
ايندي چوائين امام کي جنگ پري جانو
آهيان عاشق آگ جو پتنگ پروانو
من راضي ٿئي رسول رب جو نبي تو نانو
هي سر سمائو گهوٽ مٿائين گهوريان

(٣)

اصغر جي افسوس ۾ دل ڪري دانهون.
لاڳه ونهن لڳيز الدر مان آهون

ٿون ٻيا ويندين لنڌهين ويا جامع جينڌالوون-
امر ٿئي احسان ڇوي ته اچان ايڏاهيون
وڃائيون واهون، هي هي ٿو هٿ ڏيان

(۴)

برڪت شاه حضرت اهنجي حسن مير حسين-
پنهان ٿو پرور ڪان دعا هي دن رين
هڪ آسودگي اولاد جي پيا اچرا هڻم عين
هڪ سهنجائي ٻرڪات جي پي قبر روشن زين
سيد منهنجي سين- اگهايو احسان ڇوي
سندس فرزند مرحوم محمد اسماعيل جو بہ هڪ
شعر بطور نموني پيش ڪجي ٿو.
قصو ڪربلا جو جڏهين اچيو پوي منجهه جيءُ
ٿڌهن وسن ٿا وجود ۾ سندا سورن سيءُ
ڏهٿن ڏنا ڏاڪرا، لالي ڏي نبيءُ
فرزند نبي صاحب جا پرين پيارل پيءُ
امامن اسماعيل ڇوي حال حقيقت هي
والي ورند وي- رنڊ ۾ ڀمن راتري-

۲ مخدوم نوح عليہ الرحمت

جناب حضرت غوث الحق مخدوم نوح عليہ الرحمۃ
ولد مرحوم مخدوم نعمت الله قريشي صديقي خاندان
مان صاحب ولايت ٿي گذريا آهن سندن ولادت
با سعادت ٩١١هہ ۾ ٿي اويسي طريقي جا صاحب هوا

۽ پارسي الفاظن جي اصول جو مقصد ماڻهن جي عوام سمجهي
الله لائق ۽ لطافت جهڙي شعر ۾ ڪمال پيدا ڪيو پاڻ
ساڳي ڳالهه آهي

"سنڌي سڃاڻ سو اهڙن ۽ لطف عبادت ان جي"
... محقق جي شاعري جو اشارو ۽ ٻانهپ جي هڪ شعر ۾ هٿ
ڏنو آهي ته.

ٻانهي ڄاڻ پرپاس سا ماڪ ۾ ڀالهو مائهڻا
وڃي جوڳي واس ڏسي ڏکويس ڪي

شاعر ڪنهن ڄاڻ ته ماڪ هوا سندن وفات
مخدوم صاحب ۲۷ ذوالقعد ۹۹۸هه جمع جي رات تي
مڪو جو هو ... امام ... مسجد سان اڪري الهن
مونجهارو ڏنو.

ته سي هوڳي جڳ ۾ سا سڪي چانت
ڪاپڙين ڪنوارن وڏي ويل ٻيلاڙيا

سندن مقبرو ٿي هڪ عاليشان قبو آهي جو سندن
پوٽي موهر مخدوم محمد زمان صاحب سن ۱۲۰۵هه
۾ تعمير ڪرايو.

(۲) مخدوم محمود عبدالرؤف صاحب ڀٽي (۱۶۸۲ع)

سنڌ جو ٻولون موزون ڪلام شاعر هالن پراڻن جي
ٽوڪ پٽڻ مان ٿي گڏو آهي جنهن اصل دهلي جي
واڻيا ٻاهر جي ٻئي ساوارڻ جو اولاد آهن واڻيا ٻاهر
مورڳي واڻيا ان واڻيا سومرا جي ٿاڻن ڀائهن ته

راجا ڄام جي الهن پڙهي ۽ راج ڪمار ارڙين نون
بهاؤالدين ذڪريا عليه الرحمة جي هٿ هيٺ مسلمان
ٿيو جنهنجو نالو رکيائون عبدالله ۽ سنڌ جو حاڪم ٿي
آيو (تحفة الڪرام جلد ٣ ص ١٤٧) انهيءَ مخدوم
عبدالله جي ڏهين پيڙهي هو مخدوم عبدالرؤف
عليه الرحمة. سنڌ جو حاڪم نور محمد ڪلهوڙو مخدوم
صاحب جو خاص معتقد هو ۽ هر وقت سندس خدمت
بجا آڻڻ لاءِ ڪمربسته رهندو هو. مخدوم صاحب جا
ڪيترا مولود شريف شهره آفاق ۽ مقبول عام آهن.

شوق حج

مدارا نمير مرسل جا ڏسان ٿي ڏيهه سڀ ڏوري
١- هلي هالا مٽيان ميسا
اڙٻور ڪي چڙهيان اوڙي .... مدارا
٢- مٽارين جي مٿابي ڪان
گهليون ماڻجهو چڙهيان گهوري .... مدارا
٣- ڪنگو ۽ ڪونڙي ڪوڪر
سنڌا سيريون چڙهيان سوري .... مدارا
٤- ننگر بندر ۽ باگاڏا
ڪراچيءَ ڪان وڃان ڪوري .... مدارا

مخدوم صاحب جو مٿيون نظم اشتياق مدينه جو
نمونو آهي جنهن ۾ صاف ظاهر ڪري ٿو ته ڪري

آباءُ ڀائو دفن آهن سنڌ جي مکلي ۾ ورهين ١١٦٦ هه ۾

وفات ڪيائون.

٤ مخدوم محمد ابراهيم صاحب ٺٽوي (١٦٩٠)

مخدوم عبدالرؤف صاحب جو ڀاءُ هو اهو زماني ۾ صاحب موصوف کي شريعت جي عربي ۽ فارسي ڪتابن جو سنڌي ترجمو جو شوق هو جنهن ڪري هڪ ڪتاب ”مخدوم ابراهيم جي سنڌي“ لکيائين سنڌي نمونو نظم اهڙو آهي جهڙا مخدوم محمد هاشم صاحب ٺٽوي جي ”زادالفقير“ جا ٽ وهڙا

١- مفسد نماز جا سنڌي سڪيج

پڙهن جي نماز کي سي ٻط هڪڙن ۾ رکيج

٢- هاڻي پڇي ٻئي قول ڦريان جي ڪن نماز تباهه

ڪلام ڪ سلام ڪ جواب جو ڪ اُف ڪ آهه!

ڪ ”هيءَ“ جهڙو لس جڳي پڇاڻا سمع الله

٣- ڪ صبح جي نماز ۾ سج ڪنهن اڀري

ڪ جمع جي نماز ۾ وقت وڃين جو ڀلو

ڪ جمعه جمع جماعتي ٿي پڄاڻا وسو ڪنهن وٺو

جنهن ڀاڙان رڪعت جو ٽ ناٿون نه سجدو

ته ڀڳي نماز سڀئي شرط جمع جماعت جو وڃو

٥ مخدوم محمد امين قريشي صديقي رضه

مخدوم نوح عليه الرحمت جي اولاد مان [illegible]

۽ وسر الڙ ۽ قابل الله مستر هستين ٿي گذريا آهن. (١٩١)

رجب ١٢٥٦ھ - ٢٧ رمضان ١٣٠٣ھ) صاحب موصوف جن علم شعر ۾ نهايت ماهر هوا نهايت خوش طبيعت، غريب نواز سخي الطبع ۽ خوش خصائل هوندا هوا سندن زماني ۾ علم و ادب جو گهڻوئي قدر هو. پير سيد رشيدالدين صاحب جهنڊيواري ۽ سيد فاضل شاه حيدرآباديءَ سان نهايت قرب هون. شعرو شاعري جا ڪيترائي مشغلا گڏجي ڪندا هوا ۽ هڪ ٻئي جي تتبع تي شعر چوندا هوا. سائين امين محمد جن جو گهڻو شعر شاه ڀٽائي عليه الرحمة جي متابعت ۽ مشابهت تي آهي.

(١)

عمر نکو ڪابو سڪندي ٿيم سال
پهنو خط خوشيءَ مان ڪانگل هٿان ڪاله
اچڻ جي ۽ عجب چٺي ڪئي ماڻڌي محب مقال
لاءِ ته ٿيون لال مينڌي مبارڪ جي

(٢)

جوڳي جاڳائين ٿا دل اندر دونهان
ويراڳي وصال جا سناسي سونهان
ڪمر ڪلابا ٻڌي مرڪي ٿيان موتهان
راضي ٿي روحان رڙ هڻندي راهوند ڏي هلان

جهڙيءَ طرح حضرت حافظ شيرازيءَ کي رڪنا با
۽ ڪنارا ۽ نظارا دلپسند هوا تهڙيءَ طرح سائين امه

امين محمد جن راهوند جي رغبت جو بيان ڪندي ثنا ڪيو آهي.

ني تواضع يار جو مٺي مون آهي
ساه سري صدقو ڪيان لڳن تان لاهي
مانَ ملاقي مون ڪري راهوند ۾ راهي
چنڊ مان چاهي ڳڻج ته گوندر لاهيون (لولي)

اڳتي هلي ڪهڙي نه اعليٰ پايه جي خوبيءَ سان رسول اڪرم صلي الله عليه وسلم جن جي بعثت، دين اسلام جي دعوت ۽ بعد ازان هجرت جي اسرار ۽ حقيقت کي عيان ڪيو اٿن.

حي حليمت سان ٿيو واري ۾ واپار
سي سناسي آيا جيءَ جنين جو جار
هن زماني ضعيف ۾ ڪيائون ڪرامي ڪار
اندر جو ۾ اجار امين محمد آئڙ

خي خوشيءَ جون خبرون مونڏي مڪائون
خير من النوم کان جاڳڻ جڦائون
فقد عرف ربه ايهين اتائون
راهوند رتائون هالن کان ۾ هلي ڪري

عين اڇي اثبات ٿيو اڄ امين آهي
مام محمد جي رکي ڪلمي سان ڪاهي
الاالله آڳاندو ڪري سگ اهو ساهي
لاسان تو لاهي مڙيئي دوکا دل جا

انهيءَ نمونه ڪلام کان سواءِ فارسي غزلن جي تتبع تي به ڪيترائي غزل ڇپيا اٿن جن ۾ پڻ شعر جي مضبوطي ۽ ڦرب ڪلام موجود آهي.

بانگ الست ربي ڇڏي عشق جن تي آيو
ميدان معرفت ۾ ڪوتل تني ڪڏايو
١- ڏسي عشق جا اشارا وهندا سي ڪئن ويچارا
نيڻن وهائي نارا هي هي جو هل مچايو
٢- جف ال * ۾ جوڙي جاني ڪئي ڪل تي ڪامراني
لاريب لن ترالي- ارني تي ڪنهن الايو
٣- ڪربل ۾ خيمه کوڙي ڪنڌ ڪات کان نه موڙي
تيغ و تبر سان توري- سر بر سنا سنيايو
٤- قالو بلي ڪهاڻي- ساڳي صحيح سڃاڻي
ان وقت کي جي جاڻي- تنهنجي روح ڪيڙو رايو
٥- لاشڪ لباس لاهي- ڪثرت ۾ پير پائي
احمد اچو سڏائي- محمد امين تي آيو

١١ مرحوم خليفه گل محمد صاحب "گل" ساوڻي هالن پراڻن جو ساڪن صاحب "ديوان گل" نامور بزرگ صوفيانه شاعر تي گذريو آهي. هيءَ پهريون ئي شاعر هو جنهن سنڌيءَ زبان ۾ فارسي غزلن جي تتبع تي غزل جو رواج وڌو.

---

* جف القلم بماهو ڪائن حديث شريف ڏي اشارو آهي

محبت

محبت بنا ڳولڻ خدا آهي محبت آهي محبت
محبت ڇڏي ٿيڻ جدا آهي محبت آهي محبت

(۱) ڏک کان حاصل سک ٿئي ري ڏک ڪٿي
منهن مک ٿئي، حاصل جفا ڏاران صدا
آهي محبت آهي محبت

(۲) ڏاران لهڻ کامڻ پڇڻ هاجي هڄڻ جهوريءَ جهڄڻ
محبوب وٽ ڪا التجا آهي محبت آهي محبت

(۳) محبت وٺڻ پڙهين ڪنا مصلحت پڇڻ چرين ڪنا
بارڻ ڏيو اندن اڳيا آهي محبت آهي محبت

(۴) پاڻي پيئڻ رڄ ۽ سانگي ڏ سائڻ سڄ ۽
ري مينهن ساوڻ جي بنا آهي محبت آهي محبت

(۵) جنهنجي سخن ڪي ناه سچ وعدا ڪري جي قول ڪچ
قولڻ وفا ڪوڙن ڪنا آهي محبت آهي محبت

(٦) گل ٿي فنا تا آب ٿيئي خوشبوءِ رنگ تاب ٿيئي
مرڻ بنا ماڻڻ لقا آهي محبت آهي محبت

اي سيدا

تي سڪي ساري سدا دل منهنجي [illegible]
ڏک ۽ راليون ڏينهن سڃا دل منهنجي [illegible] سيدا

۱- [illegible] سوڪ جي ۽ [illegible] آب جي
[illegible] آهن سلا دل [illegible] سيدا

۲- [illegible] ۽ يور يت [illegible] ۽ روجهون هرڻ

جئن سڪايا ميئهن لاءِ دل منهنجي تولئه سيدا
٣- منجهه گهرن منجهه شهر بازارن بڪنا جئن نا قرن
ٽڪر ٽيري لئه گدا دل منهنجي تولئه سيدا
٤ جئن هٽي تئون ستئن سائل بيهو سيڪنهن در مٿي
ڪي ڏيو نام خدا دل منهنجي تولئه سيدا
٥- جئن چئون لئه باغ چالگهاري ۽ بلبل لاءِ باغ
قيس ليلئ لئه ليلا دل منهنجي تولئه سيدا *

مرحوم آخوند محمد قاسم صاحب قاسم سانوڻي عقيلي هالن پراڻن جو ساڪن نامور شاعرن مان هڪ ٿي گذريو آهي صاحب موصوف گورمينٽ ملازم هو مگر گهڻو وقت نصرپور ۽ ٻيءَ مڊينڊل جي وڏن کي تعليم ڏيندو هو، سندس (ديوان قاسم) سنڌيءَ ۾ مطبوع آهي مگر فارسيءَ ۾ نه مڪمل قلمبند آهي.

التجا

وڃي قاصد قريبن کي سنهيو ڏي سندم ساري
سگهو نه سار منهنجي لون اندر لو عشق آزاري
١- اچي ڪرهوت هڪواري- پنهل پورهٿ جي پوئواري
رلائي وات ويچاري- مٿان محبت سنڌ ماري
٢- اوهانجي عشق جي اوري- لڳيم لنؤ لنؤ اندئو نوري

* بقول اقبال مرحوم
پروانہ کو ہے شمع اؤ بلبل کو پھول بس
صدیق کے لئے ہے خدا کا رسول بس

(٢)

آخر هن جهان مان هارڻا هٿ هلنديون
مائٽ محب ماڙهون سڀ هٿ ڇڏيندين
ڏينديون سو ونديون ٻوڪينديون اٿنديون
عمل صالح پنهنجا اجر اُن کٽنديون
جي ساليون شيون سڪ سڀن سي کٽي نه هلنديون
جيڪي کٽيون نه ڪٽ سو وري نه هٿ اينديون
ٿينديءَ ارمان انهيءَ ڳالهه جو هارڻا هٿ هٽنديون
اڳيان احمد جام جي ڪنهنپر ڪنڌ ڪٽنديون

(٣)

تنهنجو هيءُ ليباڳ، جو ميڙيو ميڙين مال
جنهن ۾ هيڪالو ٿئي تنهن ۾ ٿين خوشحال
پر ڪم نه ايندو ڪفن ري رلي ڪو زيال
ولا تنس نصيبڪ من الدنيا چيو ذوالجلال
ٻڌي ميوي وٽ جڻ جو ڇڏو تو ڪمال
نه ڪري ٻولڊو ٻهت تي پورا ٿي بيحال
بند ٻراٽي هينان ٻاٽي چلين کهڙي چال
جو ٻير ڪتو نه ڪراو ٻڌو سٽج لون ايها ڳالهه.

١ مرحوم قاضي حاجي محمد يعقوب صاحب
"گلچين" مخدوم محمد اسماعيل اڙو رحمة الله
جي اولاد مان ادلاطون عصر تي گذريو آهي.
ڪسي ۾ سدس ڪنترا ڪار آمد ۽ مڪمل

پس آءُ ڪِس سندي ڪُوري - قضا اهي هاءِ ڪَرڪاري
٢- پلا ڪَر پال جو پالڻ - جدا اهڪو ٿيو جالڻ
نهال پُورحڪمت سندو پالڻ - ڪريو سان مُحبت موچاري
٣- ڪريان قاصد قريبن جي - حڪايت هن حبيبن جي
چڙي جي رت رقيبن جي - وريا واڳون وٺم واري

ٽن هزارين هوءِ ڦٽ

دوست کان جي دور گهارن ٽن هزارين هوءِ ڦٽ
پرت جو پهه جي نه پارن ٽن هزارين هوءِ ڦٽ
١- آشنائيءَ ساڻ اغيارن ٻڌائي يار ڪي
جي وسڻ پنهنجي وسارن ٽن هزارين هوءِ ڦٽ
٢- ڏور ڏوهن کان نه جي منجهه سال صحبت منهن رکي
نفس ناڪاره نه مارن ٽن هزارين هوءِ ڦٽ
٣- جي پرين جي پار کان پاڻون پرالهون ٿي سدا
گوندرن سان گڏ گذارن ٽن هزارين هوءِ ڦٽ
٤- غير غفلت ۾ گذاري ڪين جي پنهنجو اندر
آت الفت سان اجارن ٽن هزارين هوءِ ڦٽ
٥- سوز ۽ سڪ سان سدائين قرب قاسم جئن ڪري
جي سڄڻ پنهنجو نه سارن ٽن هزارين هوءِ ڦٽ

نمونو فارسي

چهره اش خوبست ورخسارش علي هٰذالقياس
خنده اش نوش است و گفتارش علي هَذالقياس
شکل او دلخواه و ناز جان فزايش زين قبيل

صورتش زيباؤ كردارش علي هٰذا

جلوه اش جاد وئي اوصاف جمالش زلن لمط

قامتش ليكو سست رفتارش علي هٰذا

ديده شوخش ستمگار و جفا كار است بس

گيسوئي خمدار و طرارش علي هٰذا

طبع "قاسم" دلكش و طرز بديعش دلنواز

نظم او لفزاست و اشعارش علي هٰذا

٩ مرحوم قاضي ميان محمد عيسيٰ صاحب

محمد اسماعيل صاحب ايڙو رحمة الله عليه جن

اؤلاد مان (جنهن جو مقبره روهڙيءَ پرسان پريالو

۾ آهي) هڪ خدا ترس بزرگ ٿي گذريو آهي

ادب جو بيحد شؤق هوس وقت جو وڏو عا

سندس جوڙيل سندي ٿيهه اکري قريبا ٢٠٠

جي مطبوع آهي مگر كمياب.

الف اوز الله سين بيون بن ڏيئي

ڇوتو گڏجين غير سين عمر سڀ

هِنَ اوڏڙ يائيءَ حبيب تو گهاري گذاريئي

كنان رڳن كند جي اوڏو آهي

تنهنجا ڳجها پڌرا كمڙا كٺس معلوم مڙيئي

عالم الغيب و الشّهادت اهڙو آهي

لون كٺن گڏجين غير سين تنهنكي پٺ ڏيئي

جو سڀ كنهن ساعت سڄڻ بن مون ۾ وسا

فارسي ڪتاب مان ڪتاب جي حقير مؤلف جي
عمومي صاحب وٽ موجود آهن. فارسيءَ کان سواءِ
عربي زبان ۾ مرحوم نهايت ماهر هو.

پالڊي پرين جي پار جو آن ڪوڙ نو اچ آئيو
پالڊي پرين جي پارَ جو

١- والي وطن جا وطن ني جن شام ساڻ سنيائيو
مونيا نه سي منهنجا پرين جيڪس قضاهي ڪاهيو
پالڊي پرين جي پار جو

٢- هڪڙو وڇوڙو ڳوٺ جو پيو لن نشنگيءَ لپائيو
ليڪن سچڙ تقدير کان ڪنڌ آهه ڪنهن ڪڍائيو
پالڊي پرين جي پار جو

٣- يعقوب سچڙ جي سوز کان جبلن ۾ جيءَ جلائيو
حيف نئين جي. حال تي ڪوني هو جن ڪهائيو
پالڊي پرين جي پار جو

(٢)

سچڙ جي سانگ ويا سڀ پرين
والي من سي وطن واري

١- وٺي ويران هيءَ واندي.
مري مشتاق دل ماندي
پرين کي چشم لون پالڊي.
مني هيءَ مؤت لو ماري......

٢- دور سڀ دوست وٽ ڏريان-
دڪن جا داستان ڪريان
آءٌ پنهنجا سور جي، سليان-
وجهان ڏوانگر جهل ڏاري......

٣- ڇوي گلچين فرقت جا-
ڏهاڙا هي ڪڏهن ڪندا
مري ويندس ڪ مون ملندا-
سدا جن ساهہ تو ساري
سجڻ جي سالڪ ويا سڀرين
والي من سي وطن واري

١٠ مخدوم نبي بخش عرف پنهلڏو صاحب (٩ ذوالقعد ١٢٢٦ هـ - ٢٧ ذوالقعد ١٣٠٤هـ) مخدوم نوح عليہ رحمہ جي اولاد مان مخدوم امين محمد مرحوم جو ادر اصغر هڪ خوش اخلاق ۽ ساده مزاج بزرگ ٿي دريو آهي.

نمونہ ڪلام

- اڙي منهنجا راڻا آءٌ لٿي جاڻان
جاڻان الا ڪهڙي ڏوه ڪيو اٿي ڏمر
- وڻ ڻ ويچارا ميان ڪاڪ ڪندين جا
لوري ڪنور ڪوماڻا الا سوڍل ساوا اڇي ڪر
- سوڍل منهنجا ميان سڀ ڪان سهڻوڙي ادا
ٻيا سڀ ڪوجها ڪاڻا الا آءٌ اڪين جي ڻ اندر

٣- پرت پنهل چوي ميان موچل مارئي ڙي ادا
وٽنس ڪين وڃاڻا الا آءُ گهوريءَ جي اون گهر

11 آخوند حافظ نصر الله بن حافظ بلال سانوٽي عقيلي هالا پراڻا جو قديم بزرگ ٿي گذريو آهي، آخوند لطف الله جو والد بزرگوار هو. سندس قابليت جي گهڻي هاڪ آهي خصوصا فارسي ڪلام ڏي دلچسپي رکندو هو. سانوٽي اصل قريشي خاندان مان آهن منجهن اينترقدر علم و فضل جو ڪمال هو جو علم جي سانوٽي برسات مٿن پيئي هئي، جنهن ڪري عام طرح سانوٽي سڏبا آيا آهن اڳي ائين هو هاڻي به "کهنڊر ٻتا رهي هين ڪه بلڊنگ عجيب ٿهي" باقي زماني حال جي سانوٽين ۾ اهو علم و فضل ڪونه آهي هينئر ڪيترن قديم سانوٽي شاعرن جو احوال مولوي محمود صاحب سانوٽي جي سر جوشيءَ سان مليو آهي جو صاحب لنديءَ عمر جو ٿي ڪري به علم سان ذوق رکندڙ شخص آهي.

مناجات

ز شرّ نفس امّاره نگاهم دار يا الله
هوائي غير خود ڪلي زمن بردار يا الله
ڪريما از ڪرم مارا بده توفيق بر طاعت
مرا از لطف جود خاص فرو مگذار يا الله

اگرچه پر گناهم ترا غفار میدانم

ببخشا جرم عصیانم توئی غفار یا الله

ز سر تا پا گنهگارم حقیقت سخت بدکارم

نظر بر فضل تو دارم توئی ستار یا الله

نهال باغ دل ایمان همیشه تازه تر گردان

بآب رحمتش پرور که گیرد بار یا الله

گواهی میدهم حقا که جز تو نیست معبودی

زبان با دل موافق شد برین اقرار یا الله

مرا از درد بیماری بفضل خود نگهداری

برحمت خویش کن یاری بدین بیمار یا الله

ز حال سخت من بنگر مگردان بی نصیب از در

گناهانم بیامرزی باستغفار یا الله

ندارم هیچ کس مونس که اندر لحد من باشد

ندارم توشه راهی نه نیکو کار یا الله

دران تنگی و تاریکی که اندر لحد من باشد

فراخی لحد روشن کن پر از انوار یا الله

بغفلت رفته عمر من چنان مستم که درخوابم

کنون از بهر ذکر خود بکن بیدار یا الله

ز وسوسه باطل شیطانی دگر خطرات نفسانی

از آن نوع که تو میدانی مدام آزاد یا الله

شڪسته دل مهجن ناله ٻڌرگاھ تو "انصرالله"

ابر رحمت فراوان ڪن ڪرم بسيار يا الله

١٢ مرحوم مخدوم محمد ابراهيم صاحب ٻٽي متخلص به "صوفي" (١٥ ذوالحج ١٢٨١ھ - ٤ ربيع الاول ١٣٣١ھ) ساڪن هالا پراڻا نهايت قابل ۽ لائق شخص ٿي گذريو آهي. صاحب موصوف جا تصنيف ڪيل ڪتاب شهيد محبت، ليڪي جو نتيجو ۽ بديع جو قل، گلستان ولايت قلمي آهن سندس ديوان پڻ سندس فرزند وٽ قلمي موجود آهي جنهن ۾ هر اقسام جا جاد و بيان اشعار مندرج آهن.

قضا قيد ڪيو- ڪي منجهه ٻيري
ساري سپرين کي ڪنان وس ويو
مٺي محمد مير سان منهنجو صوفي سنگ ٿيو
پڙهي ياد پيو- ڪلمون پاڪ رسول تي

ڏسان جي يار جو چهرو نہ منهنجو صبح اڪبر ٿئي
اٿي ڪان وڃ وڃي کهڙو اساڄو بخت بهتر ٿئي
مشابہ ناھ مهرو ماھ جي ان روئي زيبا سان
ڏسي جي شمس ٿئي شيدا قمر جو رنگ اصفر ٿئي

گلشن وصل ۾ خزان آئي
نہ خبر ٿي پوي ڪٿان آئي

۳
4-10-73

وصل فرياد گريه جور و جفا
موسم لاله و مهمان آئي

اج ڏسي باغ ۾ بهار اٿي
شڪوهءِ بخت ۾ زبان آئي
اج ته گلشن جا گل ڏسي صوفي
ياد اوءِ شڪل دلستان آئي

غزل

هن جهان ۾ آهه دلبر گاهه شادي گاهه رنج
رک نگهه اي ناز پرور گاهه شادي گاهه رنج
۱- هيءَ اها مهمان سرا جنهن هڪ اچي ٻيو وڃي
گاهه دارا گه سڪندر گاهه شادي گاهه رنج
۲- حال هڪڙي تي رهڻ انسان جو امڪان ناهه
گه فقير و گه تونگر گاهه شادي گاهه رنج
۳- مون ڏٺا ڪئي مرغ دانهءِ دام الفت جا اسير
ڪٿا پرهه جي ٻاهه ٻي پر گاهه شادي گاهه رنج
۴- درد فرقت ڪان وري "صوفي" جي دل تي دمبدم
گاهه آتش گاهه اخگر گاهه شادي گاهه رنج

(غزل سهڻل ملتاني)

سرا مرحوم مولوي سعد الله صاحب "رياض" (۱۸ ذوالقعده ۱۲۸۶هه) هڪ باڪمال ۽ خوشنويس عالم ٿي گذريو آهي جو ۱۳۰۴هه ۾ هالن اون مان

ڪراچيءَ ۾ وڃي ساڪن ٿيو جتي محله کڏهه جي
ڪن شاگردن (جن ۾ مولوي محمد صادق به هو)
کي تعليم و تدريس ڏيندو هو ان کان بعد خيرپور
ميرس ۾ مفتي ٿي رهيو ۽ آخر پينشن حاصل ڪرڻ
بعد ١٣٦٢هه ۾ وفات ڪيائين "سندس تصنيف ثوب
محمدي ۽ گلشن رياضي (قلمي) وغيره آهن.

حقيقي عشق

سڄڻ مونکي جو سبق سيکاريو-
ڳالهه ڳجهيءَ من منهنجو ڳاريو
ساهه گڏي سو سانديم سور- سڄڻ مونکي الخ
عشق اسانکي باهه مچائي-
صورت سڄڻ جي تنهن ۾ سمائي
پيم اچي ٻرين جو پور- سڄڻ مونکي الخ
آهي عزيزو سر جي بازي- چاچا ملا چاچا قاضي
مالڪ سي جي ٿيا منصور- سڄڻ مونکي الخ
لائق لاجا لفظ پڙهايو- الف ٿيولي اوڏو آيو
غير غلاظت سڀ ٿي دور- سڄڻ مونکي الخ
هيڪ هڪوئي احد الوسون-
ماسوي ماري محب مچيوسون
"اسعد" ٿالي ٿياسون نور- سڄڻ مونکي الخ

١٤ مولوي حڪيم قاضي حاجي علي محمد صاحب
"عاڪ" خلف حاجي قاضي عبدالله صاحب اڙو

مصنف مؤلف جو جد امجد عالم فاضل ۽ فن حڪمت ۾ انتهائي قابل ٿي گذريو آهي سندس تصنيف ڪيل ڪتاب ”انيس المونس“ ۽ ديوان خاڪ قلمي موجود آهن جي ٻه جلد ڇپائڻا آهن صاحب موصوف جنجو شعر گهڻو چيل آهي سائين امين محمد جنجي مشاعرن ۾ شموليت ولندا هئا.

پيام در خدمت رسول اڪرم صلعم

صبا حضور ۾ حضرت جي وڃ شتاب
ادب منجهان تون ايءُ عرض ڪر خطاب

۱- ته هوس هيڻون هو حسرت ۾ هڪ ڏکم غمگين
اوهانجي عشق ۾ الجو جگر ڪباب ڪباب

۲- هنجون ٿو هاري شب و روز توکي ٿو ساري
قسم خدا جو تنهنجي هجر ۾ خراب خراب

۳- اي يار مونس و همدم انس تڪو غمخوار
فراق تنهنجي مٿس عام ڪيو عذاب عذاب

۴- لهو سنڀال سچ ۽ ڪر تون ٿس غمخواري
وجهو م پنهنجي عاشقن مٿي حجاب حجاب

۵- جو تنهنجي در جي ٿيو ”خاڪ“ هوءِ مٿس
سدا سهي سو جدائيءَ سندو عتاب عتاب

(۲)

لعل لب لالن ڪنان پرهيزگارن کي ته حظ
مئي منجهان مستن مزو ۽ هوشيارن کي ته حظ

۱- جي لہ بلبلوار سک جون آھ هتان ہکڙالڏيون
باغ مان خوشبوء وارن باغ وارن کي لہ حظ

۲- هوش جي منھنجو کسين تان صبر جي دامن وٺان
ہر جدائيء ۾ اوهالجي صبر وارن کي لہ حظ

۳- چست چابڪ جن هٿن ۾ گھوٽ ٻي گھوڙي چڙهن
پوء چابڪ جي هٿڙ ڏاران سوارن کي لہ حظ

۴- خاڪ ۾ هائي يار اکين لاء سرمون آه "خاڪ"
پوء پلا چو ڪين ٿيندو خاڪ وارن کي لہ حظ؟

نمونہ فارسي

يار رفت و بادل عاشق صفائي ہم نکرد
آه! آن سنگين دل از من رونمائي ہم نکرد

۱- اين عجب باشد کہ من باشم غلام آن صنم
وي بحسن خود خرامان آشنائي ہم نکرد

۲- عهد يارالي شکستہ آنچہ بامن کرده بود
ميخورم اين غم کہ آن وعده وفائي ہم نکرد

۳- خوش طبيبے بود کارش از مسيحا شد فزون
ليکن از بے التفائي غم رہائي ہم نکرد

۴- بادشاه حسن را بايد کہ باشد با وفا
چشم خواني خاک را او خاک ساني ہم نکرد

مرحوم حاجي مسمان محمد يعقوب ملک مرحوم 15

حاجي عبدالحميد صاحب (ولادت ١٢٩٩ع - وفات ١٣٦١ع) قابل حڪيم جنهن ڪاشيءَ جي هنر ۾ يڪتا ۽ خوشنويس بزرگ ٿي گذريو آهي.

نظام قدرت

خالق خلقئون لکين جنسون عرش زمينون ڪئين اظهار
قادر بيچون ڪيون سڀ چيزون
ڪن سان فيڪون سڀ ليار

١- سيئي خلقت سنديس ملڪت
ڪنهنجي شرڪت ڪانهه رکي
آهس وحدت اعليٰ عظمت ڪلي قدرت تنهن ڪلتار

٢- مڙئي منظر آهي اظهر الجو مظهر عام عيان
خالق اڪبر اسمع ابصر سيني پرور پالڻهار

٣- هرجا حاضر آهي ناظر اشياءَ سائر تنهن اڳيان
دائم داور ڪل تي قادر اول آخر خود مختيار

٤- ڪؤن مڪانا زمن زمانا جمله جهانا جوڙ سنديس
صانع دانا لور لشانا راز اهانا ڪئا اشڪار

٥- ڪٿ ڏسائي ڪٿ پسائي ڪٿ رسائي بالمطلوب
ڪٿ چسائي ڪٿ کسائي ڪٿ وسائي ڪا الاعتبار

٦- ڪٿ جياري رزق ڏياري ڪٿ پياري جام اجل
ڪٿ الاري ديگر باري ڪٿ ڏيکاري ڏينهن شمار

٧- ڪٿ اهائي ڪٿ کپائي ڪٿ لپائي سڀ مخلوق

پاڻ وڌائي پاڻ گھٽائي پاڻ لڪائي اندر غار

۸- ڪنهن ڪمالي دريا عالي ڪنهن زوالي ۽ ذلت
ڪنهن والي ڪنهن لاابالي ڪنهن خالي خدمتگار

۹- ڪنهن اميري تاج سرڪاري ڪنهن فقيري ۽ فاقو
ڪنهن اسيري پاءِ زنجيري ڪنهن وزيري عز و وقار

۱۰- "يعقوب" يڪدم تون ڪجهه ڪر غم
عصيان اعظم ڪيئي ڪيڏا
چئو تون هردم دل سان دم دم توبه ڪردم استغفار

(۲۰)

اي عجيبا آهيان سانگيو سوالي صبح و شام
خوبرو مولڪي خدا لڳ چڏاءِ خالي صبح و شام

۱- سالها هن سڪ سان توکي سڻايم ساقيا
پرت جي مولکي ڏيو پرايم پيالي صبح و شام

۲- هجر جي هن غم مولکي آهي حبيبا ڪيو هلاڪ
هاڻ هيڪر ڏي ورڍي مون سان وصالي صبح و شام

۳- ڪڻ سچرين وٽ سگهان
هي منهن ڪٺي پنهنجو مٺي
سوءِ اعماليءَ سبب ٿي انفعالي صبح و شام

۴- يار کان يعقوب پڇو پلپل پڇي پنهنجي مراد
من ڪڏهن لائق ڪري اولا ابالي صبح شام

14 مخدوم غلام محمد صاحب قريشي صديقي ۱۸-
جماد الاول ۱۳۰۳ھ) ڄالن تون جو سجاده نشين

آهي مگر عزلت گزين ۽ دنيا وما فيها جي ڪمن کان دور. بقول

"ما مقيمان ڪوئي دلداريم
رخ بدنيائي دون لمي آريم"

يا علي!

ڪاهي تون رس ڪمڪ لئي هر وار يا علي (رض)
پرتو انئي هي پازي پينار يا علي

۱- اي آنما افسر خيرالبشر جا دلبر
تنهنجو لقب ٿيو حيدر ڪرار يا علي

۲- اي هل اتي جا صاحب شاه رسل جا نائب
خدمت اوهان جي واجب هربار يا علي

۳- رس تون مدد لئي ڪاهي آقا هي وقت آهي
دشمن کي ڪر تون ڊاهي مسمار يا علي

۴- عاجز ابوجهه ايهد آهي غلام محمد
ان کي عطائي احمد درڪار يا علي

۱۷ آخوند حاجي دين محمد ولد آخوند خير محمد صاحب ساروٺي قريشي هالا پراڻا جو ساڪن قابل بزرگ ٿي گذريو آهي. سندس شعر سنڌي ۽ فارسي ۾ گهڻو چڱو آهي ۽ آهي به قابل داد.

يار مولڏي ليڻ ڪرڻ جي ابڻ نوراني اٿي
ڏس ڏهاري، ڏي ڏهاڙي جو ڏنو ڏالي اٿي

١- بدر ڪامل ماهرو لون بند برقعي ۾ نه ڪر
ڪر عيان عالم مٿي جا سولهن سبحاني اٿي
٢- سج وانگر ره سچڻ پڙدو نه ٿي پنهان پرين
ڪو نه تو مولڪي سجهي ڪنهن ته ڪو ثاني اٿي
٣- حسن وارن ۾ حبيبا هاڪ تنهنجي حسن جي
سڀ ٻڌا بانها سنده مت ڪو نه ڪو جاني اٿي
٤- منهن سنده بيت الحرم اکيون اٿي ڪعبه ڪريم
خال جو رخسار تي سو باب رحماني اٿي

ايضا

ننڊ ڪي غافل ڇڏي ڏي ننڊ ناداني اٿي
روز شب ره روح ۾ هيءَ روح رحماني اٿي
١- بي بقا آهي جهاني روز شب آهي فنا
هوش ڌر ٿي هوشيار هر حرف حقاني اٿي
٢- بي طمع طاعت ڪرڻ ۽ بيخوديءَ سجدا ڏيڻ
بي عبادت ڪانه اهڙي يار نوراني اٿي
(انتخاب)

نمونه فارسي بوقت رحلت

يا الاهي رفته ام من از جهان
خاڪ دارم در وجود و درد نهان

يا الاهي بخش كن جرم خطا
حرمت حضرت شفيع المذنبان
يا الاهي عمر را كردم تمام
گور دارم خانهٔ خود بي مكان
دين محمد مصطفيٰ صلو عليه
دام روشن در زمين و در زمان
آه! من جز از خطا كردم نه هيچ
خجل گشتم خوار زارم پر فغان
يا الاهي! جنّت و فردوس ده
حرمت حضرت محمد مهربان

18 مرحوم خليفه حاجي لطف الله بن حاجي نصرالله.
صاحب سالوٽي عقيلي هالن پراڻن جو ساڪن قديم ۽
قابل عالم ٿي گذريو آهي - حضرت خاڪ جن سان
دوستيءَ جو تعلق هون.

ڪافي سنڌي

ٿل - هو جي وڃڻا ڪنهن ڏس ڏور
عمر ادا آءٌ ڏولي ڏسان ڪيئن ڪي
١- جيڪس جهالگي جوءِ مان
اڏي وڃڻا ڪنهن زور ضرور
٢- ... ون موڻي آئيون - مارو نه موٽيا مور
٣- ملڪ ڪاڻ مارن جي - رڙي ٿيس رنجور

۴- لاهي لاڳاپا لطف چوي ماري ويا مهجور

نمونہ فارسي

فتادم در بلائے رنج بسيار
ندارم جز تو درمان يا حبيبي
غمي دارم دوايش از تو جويم
کن بيمار طبعم را طبيبي
پريشان دل فتادم از وطن دور
نظر فرما برين حالِ غريبي
درين آوارگي بيچاره گشتم
بہ تنهائي تو باقربت قريبي
بغير از تو ندارم تکيہ گاهي
مهم و مشکلاتم را حبيبي
اميدِ عفو دارم از جنابت
دگر لائق نيم از کم نصيبي
ز لطفِ عام تو اميد وارم
دعائے مستمندان را مجيبي

19 مرحوم محمد جمن صاحب گاجڻي جن جا آبا و اجداد اصل هالن جي لڳ ڳجڻ ڳوٺ جا رهاکو هوا جنهنکري گاجڻي سڏبا آهن صاحب مذکور جو گهڻو عاشقانہ شعر آهي مگر ٿورو هٿ آيل آهي جنهن مان نمونو پيش ڪجي ٿو.

هيءُ جنهنجو اڄ ٻه مري شير خوار هَي هَي هَي
پيا اڳي دل ٻه رهي انتظار هَي هَي هَي
نه کنهنجو شال مري ننڍڙو ٻار هَي هَي هَي
جنهن ماريو اصغر، سان تير ٻار هَي هَي هَي

(٢)

عزيزو جنهن دم اصغر کي اڄ نهوڙي نيو
لڏهن چئو شاهه انتقال ماءُ روئي چيو
يا شاهه عالم ڏس حال پنهنجي اصغر جو
جو آهُ ٻالڪي ري لئو بيقرار هَي هَي هَي

(٣)

هَي هيڙو حال ڏسي من کو ٻئي ڪنهن کي قياس
هي اڄ ڪمال " " "
هي لڇندو لال " " "
جو ڏين ٻالڪيءَ جرون ناڪار هَي هَي هَي
(مڪمل ٤٠ ڪن بندن جو طويل مرثيه آهي)

٢٠. مرحوم مخدوم غلام حسين صاحب ولد مخدوم نبي بخش صاحب مخدوم نوح عليه الرحمة جي اولاد مان هڪ خوش اخلاق ۽ خوش الحان عالم ۽ سمجهدار ٿي گذريو آهي. هنهنجو شعر سنڌي اوڙڪ اردو زبان ۾ جهل آهي.

سنڌي ڪافي

سکڻ تيئن ساڻي ٽڪيءَ ساڻ ٽر ٻ
لکيو الڳ ائين هو ازل کان امر ٻ

١- پلنگ لي پنهل سان سنجهو ڏيئي سٽيس
ڪنوارن جا ڪٽڪا پڌي ڪين اٿيس
تيم سار سرتيون نه آيو نظر

٢- ڪري ظلم زوريءَ وٺي ڏير ويڙا
گهڻي گهوٽ مٽيءَ جو رمي! راه ويڙا
لڳيءَ هاڻ لڪي ڏکي سا ڏونگر

٣- هلي هوت لڳ جان جيءَ کي جلايان
جبل جوءِ جهاڳي پنهل پير پايان
ملي مان مونکي سڄڻ سو سفر

٤- وڃان ڪيچ ڪاهي ڪري درد دانهون
وٺي ور ولهيءَ جو پنهون ويا پراڻهون
وڃي ور کي وڏڙي ٿي "شيدا" شهر

21 مرحوم حاجي حافظ علي اڪبر صاحب ساڻوٽي قريشي هڪ قابل شاعر ٿي گذريو آهي گهڻو شعر عاشقانه لکيو اٿس طبع نهايت روان ۽ ڪلام برجستو اٿس.

ڪيم پيچ.

عشق جا اسرار مون کان ڪيم پيچ
عاشقي آثار مون کان ڪيم پيچ

۱- عشق جي آفيس ۾ درسن وڪيل
بات اس بيڪار مولڪان ڪيم لهه
۲- گهور جا گهايل گهمن گهوماتقا
ڪم الن گفتار مونکان ڪيم لهه
۳- قلب کي قوت ملي ٿي وصل وقت
تازگي تڪرار مونکان ڪيم لهه
۴- جي ڪهان ڪجهه بات باري ٻره جي
تا تين طومار مونکان ڪيم لهه
۵- ڦٽ ڦولي ڇو ڇپين ٻريان جي ٻار
دلبرا هر بار مولڪان ڪيم لهه
۶- طبع کي تقرير جي طاقت نه آه
اڪبرا اظهار مونکان ڪيم لهه

قطع

وئي صبا يثرب ڏي جيئن عاشق الي تون پڄ اڏام
باز ٿي يا ٿي تون بلبل يا نه هد هد يا حمام
يا صبا يا واءُ ٿي يا برق وانگر تيز گام
آستان مصطفيٰ ڏس ۾ مدينه جو مقام
منجهه هلڻ هوڻن اکيان ويڇو مَ تون هڪوار ڏي

فرد

سڪي لو سالوٽي سنڌ ۾ قريشين جي قبيلي سان
علي اڪبر کي هالن ۾ ڇڏيو ڇالاءِ تا بيالي

۳۲ V آخوند ميان رحمت الله صاحب ولد آخوند محمد
شاڪر صاحب هالن پراڻن جي سالوٽي قريشين مان ٿي

گذريو آهي. سندس شعر زبان فارسيءَ ۾ چيل آهي
جنهن ۾ صاحب موصوف کي ڪافي عبور حاصل هو

دعا

ز اسقام و علل رنجور گشتيم- ڪريما بخش يڪ شربت شفائي
ندارم طاقت دارو دوا را- رحيم از رحم تو فرما دوائي
علاج خويش را جز تو ندارم- دوائي درد من آخر نمائي
درود مصطفيٰ اولاد اصحاب- طفيل او قبولست هر دعائي

فقير رحمت الله بر در تو
شهنشاها! اجب اسمع دعائي

١٠٣ حافظ جان محمد صاحب "جان" (ولادت ١٢٩٨ھ)
هالن لون جو نامور شاعر ٿي گذريو آهي. في البديهه
شعر گوئيءَ ۾ ڪافي دسترس هيس. ڪيترو شعر شاهه
لطائيءَ جي تقليد ۾ به چيو اٿس. شعر لُطف خيز
اثر انداز اٿس.

در وصف محمد

پيارو ۽ برين پيشوائي محمد- جهان بنهي جو جڳائي محمد
مزمل مدثر و طٰهٰ و يٰسٓ- اهي اسم سهڻا ثنائي محمد
نبي جام مرسل بشير نذير- حقيقت سچي او سڃائي محمد
مِن الله نور ڪتاب مبين- اول نور پڙهي پوءِ پڙهائي محمد
مدامي محمد سان مرد سعيد- شقي ڪرڻ لهند و شڪائي محمد

ٿيندي ڪواه حامي بروز حشر- اسان عاصين جو سوائي محمد
اڄ ٻاجهه محمد جڙي شال جاءِ - جنهين جاءِ لڳند و لوائي محمد

پسي ڏو وهم پنهنجا پنيئو پناه - گنهگار گولو گدائي محمد
پڙهي پاڪ ڪلمو اٿر هي امداد- ابڙ پندس پسي مان لقائي محمد
صلي الله عليه وسلم

(٢)

ونو يار ايندو ورني يا نصيب
اڄهو مون اڙ پندو وري يا نصيب

١. ڪيم ڏس واڪا پنيءَ مون ڇتي
سڄو حال دل جو چڪس آءِ چٽي
هلڻ ڪاڻ ان کي هڪل مون هڻي
اماڻيءَ کي نيندو وري يا نصيب

٢. پرينءَ جي پسڻ ڪاڻ پر پر پڇي
کيم ڪان ڪنهن ساڻ دل جي سڄي
مسافر ڪڏهن مان اوڏو اچي
ٽڪيءَ ساڻ نيندو وري يا نصيب

٣. هيم جان جيءَ جي جنين سان جڙي
لڳهي کونه آيو او لالن لڙي
ڪڏاري ڪڏهن مان مون وٽ گهڙي
مٽ کي مهندو وري يا نصيب

٤. جدا "جان محمد" ڪان جالي نه ٿئي
الله لڳ عجب عرض آهه ايءَ

پراڻهون نہ وڃ آون پسي حال هيءَ
جلديءَ رت جئيندو وري يا نصيب

٣٤ حاجي ميان محمد اسحاق صاحب (ولادت سال ١٣٠٠ هہ) هڪ بزرگ صفت شاعر آهي سندس شعر گهڻوئي چپن آهي جنهن جو لنڊڙو انتخاب سندس فرزند حاجي محمود صاحب ايڊيٽر هفتيوار همدرد جو ڇپرايل آهي ان ڪالسواءِ مارئيءَ جون ٽيهہ راتيون سندس مقبول عام اصنيف آهي.

مخاطب بہ محبوب دو عالم

تنهنجي حسن وڌيس حيران ڪري
آءُ اڱڻ پيرين احسان ڪري

١- تنهنجا زلف سياهي مار مثل
واري وار ڪيا لو هار مثل
ابروءَ ڏنگا تلوار مثل
مژگان هنيا تو ڪان ڪري

٢- سهڻو سر س سهڻا سينگار سنديءَ
آهن عين عجب اسرار سنديءَ
لب شهد شڪر گفتار سنديءَ
لڪ موهيا تنهنجي لسان ڪري

٣- آهين سهڻن جو سردار ا تون
سڀ ڏوران جو سالار ا اون

منڊ مڙلي جو مهندار به تون
توکي رب سڏيو سلطان ڪري

۴- يس طه پر شان سنڌء
تيو شاهد شه قرآن سنڌء
تعريف ڪندڙ سبحان سنڌء
چا صفت نسمت نادان ڪري

۵- اسحاق اُداسي آه سنڌء
شب روز ثناگر شاهه سنڌء
سو سوالي منجهه درگاهه سنڌء
لڏهنکي درس جو ڏيو دان ڪري

(٦)

واهر ڪر ميهار منيء سان- تار لکيء مان تار اچي
١- لالن لهرن لوڏي آهيان- هوت ڪريو هن هار اچي
٢- ڪرڳل ڪوچ ڪنن جا ڪڙڪا- الهن منجهان اوڪار اچي
٣- واڳن وير ورايس ويتر- مدد تيو مختيار اچي
۴- اوکيء ۾ اسحاق عاصيء کي- مشفق منهن ڏيکار اچي

40 حافظ احمد ولد حاجي عبدالستار ميمڻ هڪ
باوجود ڪم علميء جي چڱو قدير شاعر آهي.

ڪافي

هردم رهان حيران لي- دلبر سندي ديدار لئه .

١- هر وقت هن حال ۾ جهڙو سندءِ جمال ۾
ماڻهن لءِ آ سڪ سال ۾ ويڙهو الله ويران ٿي
دانهون ڪيان دلدار لءِ

٢- سڄڻ سڪي وساڻي هيءَ پلجي آهو ٻراهه هيءَ
اهو ڏهر ادبر ۽ انتظار هيءَ ٻهوس لسو ٻران ٿي
مڙو محب ملدار لءِ

٣- ٻاڪر ٿيو هيءَ حال سو من منهنجي ڪن سڀال سو
سندءِ سٽن شل سوال سو محبوب مثل مستان ٿي

٤- ساجن سدائي ساريان احمد هنجون ٿو هاريان
گولڊر الله ٿو گهاريان گهايل سدا گريان ٿي
جاني سندي جسار لءِ

٧٤ مخدوم محمد صالح صاحب پٽ علامه
مرحوم مخدوم محمد ابراهيم صاحب "صوفي" ولادت
٧ محرم الحرام ١٣٠٥ هه ساڪن هالا قديم الحال مستري
آڌيسر صاحب شڪارپور ضلع نواب شاه هڪ باڪمال
خوش مزاج رسول اڪرم صلي الله عليه وسلم جو عاشق
صادق شاعر آهي. "اخلاقي جواهر" "منهاج المؤمنين"
"عروس ڪربلا" "سيده النساء" "صديق اڪبر"
"سقراط" "امي رابع بصري" "منصور حلاج" سنڌس
شهره آفاق تصنيفات آهن جن جي منتخب پڙهن جي
جي مسجد لاءِ وقف ڪيل آهي ۽ انهن مان ڪوڙا ڪتاب

اه واسطي مصنف کان ملي سگهي ٿو.

مديني جي مولڪي سڏائي محمد
سدا ٿي رهان خاڪپائي محمد

ڏسي ذات وحدت جي احمد اسانکي
ڪلام خدا آ صدائي محمد

ٿيو ان سان ولسوف يعطيڪ وعدو
رضائي خدا ٿي رضائي محمد

بڻايو هو جنهن موم سنگين دلين کي
عجب دلربا سا ادائي محمد

گواهي ٿي قرآن ۾ يٰسٓ طٰهٰ
ته حق جي ثنا ٿي ثنائي محمد

سندس شان اعليٰ مٿي ڪٿي نه عالم
ٿيو عرش پڻ زير پائي محمد

يتيم ۽ اڪيلو ٿي آواز حق سان
وڏا سهنين سرڪش نمائي محمد

سندءِ شان رحمت جي صدقي خدا يا
جيان تان رهان ٿي گدائي محمد

مران موم ۾ تو ڏسي ڏوهه پنهنجا
خطا بخش خاوند برائي محمد

ترازو ۾ تو ادا عدل جست اسالجا
الهي عاصين کي اجائي محمد

اُني خاڪ مان جت خلائق پرهڻ

رکي منهنجو پرد و روائي محمد

ٿئج ڪيم هرگز تون دلگير "صالح"

جو ستّار آهي خدائي محمد

٣٧ مرحوم مخدوم احمدعلي عرف مخدوم غلام الرسول صاحب (٢٩ جماد الاول ١٣٠١ هه - شعبان ١٣٥٧ هه) خلف مخدوم نبي بخش عرف پنيلڊ صاحب مخدوم نوح عليہ الرحمة جي اؤلاد مان هڪ قابل ۽ عاقل بزرگ ٿي گذريو آهي.

ڪا گهڙي مون وت گذار- ڇڏ وڃڻ جون يار وايون

١- دمبدم دل جان ۾ تنهنجي اثر پرتئون هڪار
آهيان اصلئون اوهانجي چوله لڏيومڻي جي سار
هڻن ۽ گهر جن هي جدايون ...... ڪ

٢- اچ پرين- هر وقت مونکي آهه تنهنجو انتظار
ڪابہ ساعت صبر ناهي بيقراري بار بار
پوون بچايو بره باهيون ...... ڪا

٣- جي سڄڻ تون حال منهنجو تو سان ڪريان آشڪار
ڳچه، الدر جون ڳالهڙيون هنئڙي ۾ آهن لک هزار
سي ۽ مان توکي سڻايون ...... ڪا

٤- آهه محبس جنجي من ۾ سي مڙئي منجهہ اضطرار
ان سان ڪل "احمدعلي" آ تنهنجي در اميدوار
آ ۽ توڙه اکڙيون اڃايون ...... ڪا

٢١ حاجي پير و محمد صاحب الصاري "سائل" (ولادت ١٠ ذوالحج عيد رات ١٣٠١هه) روز نامه الوحيد جو خاص معاون قوم جو خدمتگار شاعر آهي سندس شعر قوم جي صلاح ۽ فلاح ناسواءِ ڪنهن ٻه لغوي ۽ مجازي موضوع تي چيل نه آهي.

حمد جو لائق هميشه صانع افلاڪ آهه
جنهن عطا انسان کي ڪيو علم ۽ ادراڪ آهه
شان آهي انجو اعليٰ بادشاهي تي بلند
ذات انجي تي وڏي ۽ ذات انجي پاڪ آهه
پاڪ بالطهار آهي سار سڀ جي تو لهي
نر منان ماڻهن وڏي پرور چڱي پوشاڪ آهه
جيڪي آ دنيا ومافيها ۾ سو انجو سيڱي
ان جي سڀ آهي عنايت انجي سڀ املاڪ آهه
ان محمّد کي مڪو رحمت جهانن جي ڪري
عرش توڙي فرش تي هر جاءِ هنجي هاڪ آهه
سيدالثقلين جو انکي ڏلڻين سهڻو لقب
سرور ڪونين سيد صاحب لوڪ آهه
انجي مسجد پاڪ ۾ جنهن پاڪ روضي کي ڏٺو
سو جدائيءَ ۾ هميشه غمزده غمناڪ آهه
ذڪر انجو قلب جي قوّت ۽ راحت روح جي
هجر ۾ دل درد واري اڪ سدا نمناڪ آهه

پر نور سائل چالين ڪيما ۽ سيما

بيما بجڪي چون سا انجي در جي حاڪ آءِ

٢٩ مخدوم محمد احمد عرف مخدوم غلام محي الدين صاحب مجرل ولد مخدوم نبي بخش عرف پيلڙ صاحب ولادت ١٤ ذيقعده ١٣٠۴ھ) مخدوم نوح عليہ الرحمة جي اولاد مان نهايت خوش مزاج ۽ سخي الطبع انسان آهي.

ڏينهن رات ڏک ڏکيءَ سان بيحد ڪئي بيقراري
احمد عجيب عربي لهه سڌ سڄڻ تون ساري
١- سردار هڪ ٻه ساعت مشڪل نظر اچيٿي
فرقت ڪئو حال هيڻون ۽ ٻرهه ٻاهه ٻاري
٢- غمناڪ جو نه غم ٻر غمخوار تو سوا ٻيو
يا مير مڪي مدني توري لهه بي ڪا تاري
٣- ڪؤن و مڪان جا مالڪ چائنت ڇماء پنهنجي
اميدوار عاجز جي جلد ٿئي تياري

۴- يا سيدا هيءَ سائل "محمد احمد" تو در
تنهنجي ٻرين پيارا ڪر جلد پرتواري

٣٠ مرحوم شيخ عبدالعزيز صاحب "عزيز" (ولادت ٥ جنوري ١٨٨٧ع) زميندار ۽ تعليم ڪالي ٻر قابل سپروائيزر هو ترينگ ڪاليج جا ٿئي سال پاس ڪ هوائين نهايت لائق، حسن اخلاق ۽ هندو مسلم اتحاد جو حامي هو شمس الدين صاحب "بلبل" ۽ غلام سرو

صاحب "قادري" سنڌ جا مشهور شاعر ۽ دلي دوست
هوا. ١٩١١ع ۾ نوجوانيءَ ۾ ني هڪ فرزند ارجمند مياں
عبدالهادي صاحب کي پٺيان ڇڏي ويا جو ھ محڪم
تعليم ۾ ماستر آهي.

-ڪابل آ سدا سرتيون سڄڻ جي لاءِ سودائي
وهڻ وهه ٿيو ولهيءَ جو هيءَ ويس اڄ بند ٿي وائي
(١) سپرين کي سچائي سان سدائين ساه ٿو ساري
غلامن سان صبر سائين ڪرڻ گهر جي سباجهائي
(٢) مرڻ بهتر مٺا پاليان جدائيءَ ۽ جفائيءَ کان
غمن سورن سندي سرتي پري اڄ اوچتي آئي
(٣) اول محبت ڏئو محبا ۽ پو هنڊو ڪيو حيران
عجائب رمز سان راڪل مٺيءَ سان لنئو اڻئي لائي
(٤) پيارن جي جدائيءَ کان برا اڄ حال ٿيا منهنجا
ڏسي ڇورو ڇڏيو سنگتين ڏکن ۾ نا رهيو پائي
(٥) پيارا يار ۽ مائٽ ڏسي مفلس پڳا هيءَ هيءَ
نه واحد ري سڄڻ ٿي اڄ "عزيزا" واه ٻي ڪائي

(٢)

ناز نا نازڪ وڻن دلدار ۽ غمخوار جا
پور نا پلپل پون منهنجي مٺي مختار جا
- دل لماٽي درد واري اڄ ڪري ٿي هاءِ هاءِ
ياد پيا اقرار ۽ وعدا سندم سالار جا
- گل گلابي- چشم جادو- قد صنوبر يار جو
ڏسڻ سي دلبند ۽ گلقند ليها يار جا

۳- نازنين جا ناز ۽ انداز سهڻا اچ ڏسي
رشڪ ٿا معشوق ڪن خود ڪابل و قندار جا
۴- محب لي عاشق ٿيو اچ جان ۽ دل سان عزيز
ٿا وٺن اطوار سڀ ڪي سونهن جي سردار جا

۳۱ الحاج قاضي سليم الدين اڙو خلف مرحوم قاضي علي محمد صاحب ”خاڪ“ مصنف ڪتاب هذا جو مرحوم والد ماجد نهايت خليق ۽ فرشته صفت انسان ٿي گذريو آهي. صاحب موصوف ڪو زمانو ڪتب فروش هو جو شاهي بازار ۾ هڪ بارونق دڪان هوس ان کان بعد هالن نون ۾ مسلم سڪول جو بنياد وڌائين جو پوءِ آخوند عبدالرحمان صاحب ”احقر“ جي حوالي ڪري پاڻ ۱۹۱۵ع ۾ لوڪلبورڊ سڪول ۾ ماستر رهيو ۽ ۱۹۲۲ع ۾ ۳۲ ورهين جو ٿي ٻن فرزندن ۽ نياڻين کي يتيم ڇڏي عازم ملڪ عدم ٿيو.

اي صبا! وڃ يار يڪدل جي اڳيان فرياد ڪر
باغبان! منهنجو چمن ويران آ، آباد ڪر
۱- دام ۾ ورتل پکيءَ کي قوت ڏي يا کهه ڪٺي
يا ته اي صياد! هن پڃري منجهان آزاد ڪر
۲- سور هڏهي ساليءَ ٿي درد کي پنهان رکسان
پر اندر آزار کان آئنو جوڪي فرياد ڪر
۳- يار مڪتب جي اندر مان وات لي واعون ڏسان
اي معلم! مڻا ٿوڙي محبوب کي آزاد ڪر

۴- داغ کان هجرت جي ڏيئي هار ۾ ڏنجون رت ٿي روئان
ساهه جا سينگار هي سينه سندم اڄ شاد ڪر

۵- داد جو طالب "سليم الدين" ناهي، يا خدا!
تون رحيم آهين ڪو پنهنجي فضل جو ارشاد ڪر

۲۳ مولوي هدايت الله صاحب "هدايت" خلف مرحوم حاجي محمد حسن صاحب (۲۱ شعبان ۱۳۱۰هه) جو ۲۱ سالن کان ڪراچيءَ ۾ سڪونت پذير آهي سندي ارسي ۽ عربيءَ ۾ صرف نحو منطق لغت فقه حديث يراث طب وغيره علمن ۾ ڏهه سؤ کن قريب قلمي سخ تاليف ڪيل اٿس سندس شعر سنڌي اردو فارسي ڍهڪي مڪرانيءَ کان سواءِ عربي زبان ۾ بہ چيل هي جنهن ۾ هر قسم جا نظم ۽ مضمون آهن خصوصاً اه ڀٽائيءَ جي رسالي جو فارسي ۾ منظوم ترجمون ثنويءَ جي طرز تي شعر بہ شعر بہ لحاظ معنيٰ سندس قابل داد تصنيف آهي. ان کان سواءِ شاهه جي رساله و شرح مدلل بہ قرآن احاديث واشعار قدما، صاحب ساله جي سوانح سندس رساله مان ئي ثابت ڪيل ۽ جي لغت بہ سندس ئي تاليف آهي.

نمونہ فارسي

سوما! جانب کويش گذر کن
بگو آن نازنين شمشاد مارا

به اشرفیی قدیمی آن زمانی
بگردان شاد دل ناشاد ما را

به یاران کرامتهائی فضلت
بکن آباد غیر آباد ما را

شدم محبوس در قید مصائب
ازان بندم بکن آزاد ما را

مغیث خود نمی دانم بجز تو
بدرگاهت بود فریاد ما را

ز اعدائی زمان مظلوم گشتم
رسد از بارگاهت داد ما را

نیرنگی قدرت

دو دیدن ز کج چشمی ما بود
بهر رنگ یک رنگ مولا بود

ز بی رنگ هر رنگ پیدا بود
به نیرنگ یک رنگ اعلی بود

به نیرنگی آن رنگ واحد پدید
ز صد رنگ یکتا هویدا بود

به این رنگ نیرنگها مستتر
ز این رنگ [illegible] بود

[illegible] آشنا بود
در آشنا [illegible] بود

دوئي اصلاً هرگز نه جدا

نه رنگش وحدت ...

ز بيرنگ هر رنگ گردد پديد

هر صورتي خوب زيبا بود

ز بيرنگي رنگ خيزد اگر

ز بي رنگيش آن تجلي بود

چو بي رنگ در رنگ صورت گرفت

دران جلوهٔ بيرنگ زيبا بود

سرس صوفي ميان الهه بخش هالن لون جو قديم صوفي طريقي جو پنجاه ساله بزرگ مخدوم غلام محمد صاحب سجاده نشين هالا جو عقيدتمند شخص آهي. شعر سازي ۽ شعر گوئي سندس دلچسپ مشغلو آهي. نيڪ نيت ۽ صاف دل صوفي آهي.

ڪافي

ٿل - ويهي وقت گذار - ڪنهن جي ڪر نه بچار

١- پهر پرائي ڪين ڪي ڪر تون

دائم دوئيءَ جو نيان نه ڌر تون   لوڙت سارا ڏهاڙ

٢- صبر ۽ شڪر ٻره سان راضي

اره ٻڌائي اسرارنگ سازي   وحدت حڪم وساڙ

٣- سر جي سوالي سالڪ آهن

سورج سدائي سالڪ آهن   ٻرمت ٻران سان ٻار

٤- آهي الهه بخش الله اندر ۾
محبت سان ڏس من جي مندر ۾ — دل ۾ ڪر ديدار

ديگر

ٽل- ڪر تون قرب ڪمال همت ڪر پنهنجو خيال
١- خالص رک تون خيال خدائي
جالب سان تون ڪر نه جدائي — واجب آهي وصال
٢- پاڻ سڃاڻي پاڻ ۾ پس تون
ڏيه ڏسڻ جو ڏوري ڏس تون — حسن حقيقي حال
٣- ذات صفت ۾ آهين ذاتي
پاءِ ڊوني الستي جهالي — دم جي ڪيڏ ڏمال
٤- آهي الهه بخش مام ملڻ جي
سالڪ تي سڪ سمجهه سڪڻ جي — ان رنگ ۾ رهه بحال

٣٤ آخوند محمد بچل صاحب ولد آخوند نور محمد صاحب ساوڙي عقيلي هالن پراڻن جو ساڪن ٿي گذريو آهي سندس ڪلام ناياب آهي جو سندس پوين وٽ ٿورو موجود آهي.

ڪافي دو قافيه

ٽل- منهنجي دلڙي الي هل تون جتي ديدار دلبر جو
١- خولي پئي لهڻ سر سيفي — خمار بل خواب جا ڪيفي
هٿي تو ارت لا ڪوفي — سجڻ سالار لشڪر جو
٢- سندم ڪيهراج سجڻ آيو — لئو ڏک ڏوه ڏولاءَ
ايو روشن جهان سارو — عجب اسرار الود جو

٣- ”ڦل“ سر جو مرڪب آهي جنهن معهوب آئي ڪاهو
له رڪ لسن جو ٻهو رايو ٻسي جهلڪار هنجر جو

٣٥ قاضي احمد خان ”شيدا“ خلف مرحوم قاضي عبدالرؤف (ولادت ۴ اپريل ۱۹۰۰ع) مخدوم محمد اسماعيل صاحب رضه جي اولاد مان تعليم ڪاله ۾ هڪ مهمني ماستر افسانه نگار، ناول نويس ۽ شاعر آهي سندس شعر محض عاشقانه ڇول آهي.

پيارا ٻيو ڀن پريتم توکي پياز ناهي
الفت ڳنان مڙني لهه هي دل تيار ناهي

١- فرقت ۾ گل جي آهي ناله فغان بلبل
اڪيرن سڙن ٽيون باغن ۾ اڄ بهار ناهي
٢- گل ويو ڇڏي اسانکي بلبل ڪري ويو ٻيڪس
جا روز شب رڙي ٿي جو گلعذار ناهي
٣- دل دام ۾ اچي وئي ڪل ڪايه ڪاله ٻئي
الفت اڳيان عقل کي ڪو اختيار ناهي
٤- هي ناز حسن بيجا هت ڪم نه ايند و ڪنهنکي
هي حسن آه فاني ڪو پائدار ناهي
٥- آخر ۾ يار کي مون هٿن ٿي چيو مخاطب
سهڻن سندي سخن تي ڪو اعتبار ناهي
٦- باغ جهان الفت ۾ عندليب شيدا
اهڙو ڪو گل نه آهي جنهن ۾ ڪو خار ناهي

۷- دنيا جي گلڪدي ۾ گلڙا گهڻيئي ڳاڙها
ليڪن انهن ۾ ڪوئي خوشبودار ناهي

٦٣ ناضي حاجي احمد قاضي عبدالستار صاحب اثر
ولادت ١- جنوري ١٩٠٢ع اصل ساڪن هالا نوان ڪر
مدت کان ڪوٽڙيءَ ۾ سڪونت پذير آهي محڪمه تعليم
۾ ماستر ڪمتون هئرن ۾ هوشيار خوش خلق شخص
آهي. سندس ڪلام سڀ عشقيه چيل آهن.

ڪافي سر پيروي

ٿل- تنهنجي درد ڪيو ديوانو مٺا- پائي پرت ڪيو پروانو مٺا
١- اکيون روز رئن ڪنهنکي ڪين چون-
پنهنجو پاڻ ڳرن زارو زار وسن
هيڏا درد سهن ته به ڪين ڪڇن-
ڪيو زهر سڄڻ تو زمانو مٺا

٢- منهنجي دل کي ڏنءِ وئين بار جهڻي-
لڪو ليو چئي وئين پاڻ ڦٽي
سوداءُ سوداءِ ڪين درد هٽي-
اثرت اڙهڻ ڪيو بيگانو مٺا
٣- منهنجو حال ڏسي چڏج ڪم رسي-
پنهنجو پاڻ پسي ڪجهڻ ڪم ڪسي
پيا پلڪ پسي ادوس داڙي ڪسي-
مولکي محبس ڪيو مستانو مستا

٥٦

٢- جڏهن احقر ڏسان عرفات ۽ مڪو مدينو پڻ
ڇاڙيءِ قرب ڪاهي سان لڏائبج يا خداوندا

رباعي

قلب مان ڪينو ڪڍي هڪ ٿي وڃو هر حال ۾
صاف ڪر سينو ڪريو اتفاق جي اعمال ۾
وقت ويندڙ کان احقر تي سگهي واپس ڪڍهن
کڻ وڃايو تا تنهن کي مفت قيل و قال ۾

٣٧ خليفه حاجي مير محمد صاحب مادح خلف خليفه حاجي عبدالرحمان صاحب (ولادت ١٠ رمضان ١٣٢١هه) هڪ نوجوان مولوي ۽ خوش طبع شاعر آهي ڪپڙي جي تجارت سندس ذريعه معاش آهي سندس گهڻو شعر اصلاح امت ۽ مدح رسول اڪرم صلي الله عليه وسلم ۾ چيل آهي.

نسخه بسم الله

ورد بسم الله آهي ابتدا جي واسطي
ملڪ برڪت آه ان ۾ انتها جي واسطي

١- ڪاميابي ڪلّ ڪم جي آه بسم الله سان
ايءُ عجب نسخو نهايت هر بلا جي واسطي

٢- هر مطالب هر مقاصد جي ميسر لئه مدام
هر قسم جي ڪامرانيءَ ۽ عطا جي واسطي

٣- دافع الامراض والاغراض حلّ المشڪلات

حد حمايت هر ڪنهن حاجت روا جي واسطي

۴- بخشي بيداري بالهدي ڪاڻ الڪل بهترين
خير خواهي ۽ بيداري ۽ بقا جي واسطي

۵- شعر مدحيه لاءِ لائق * بزم شعرا جي مڪرمين ٿا
پر مدح خواهي سبب آدل صفا جي واسطي

۶- يا الاهي! عرض مادح جو ڪرين اون مستجاب
هر مهم حضرت لهي نور الهدي جي واسطي

[* هي اشارو بزم انجمن الشعراء هالا ڏي آهي.]

۸۳ عرساڻي محمد اسماعيل صاحب فدا بي-اي (۱۹ سيپٽمبر ۱۹۰۶ع). ايجوڪيشنل سپروائيزر محڪمه تعليم نهايت نهلو، ذهين الدماغ، ظريف الطبع ۽ خوش اخلاق نوجوان. نثر ۽ نظم ۾ نهايت قابل، في البديهه شعر چوڻ ۾ بي مثل شاعر آهي. ڪاليج جي زماني ۾ ڪيترن حلقه شعراء ۾ سنڌ پيدائشي هوا "امير الشعراء" سندس ڪتاب "بدنصيب ٿري" جنهن کي مرڪزي صلاح ڪار بورڊ کان ۲۵۰ روپيه انعام مليو هو سو انگريزي ۴ درجي لاءِ درسي ڪتاب منظور ٿيل آهي ۽ گهڻي قدر قبوليت حاصل ڪئي اٿس. ان ڪتابن سواءِ مجموعه مثنوي، ثريا ... مڪالمات، حسن پروين، نقش عمل ... سندس غير مطبوع تصنيفات آهن.

مومن جي دعا

مان نه چاهيان تو کان دولت ڏي مونکي
نيڪ خصلت نيڪ عادت ڏي مونکي
شوڪت دنيا جو طالب ڪين مان
امر دين ۾ استقامت ڏي مونکي
خوش رهي دنيا سندم اخلاق کان
يا الاهي سا طبيعت ڏي مونکي
نفس سرڪش کان وڃان دبجي نه مان
اهڙي طاقت ۽ همت ڏي مونکي
بخش ڪر منهنجون خطائون اي ڪريم
زور ۽ توفيق عبادت ڏي مونکي
مان نه آهيان طالب نام و نمود
هان مگر شوق شهادت ڏي مونکي
خوش رهان هر حال ۾ پروردگار
دولت صبر و قناعت ڏي مونکي

تعليم نسوان (اختصار)

هاء اي خاتون مشرق واء اي پابند غم
جهل کان تنهنجي نه ڪنهن افسوس ۾ عالم تباه
ڪنهن و دلسوز تنهنجي درد جو افسانه آه
علم مردن کي ملي زالن ڪنو ڪهڙو گناه

جهل ٿيو تنهنجي حصي ۾ جڏ نه انسان ناله اوهان
آهين حيوان کان بدتر تنهنجي ڪا عزت نه جاهه

ترڪ توکي امتحان اخلاص جو ڏٺو هوي
ڪننه هر ڳو هوءِ نه ڏليا توکي سمجهي ٿي گناهه

هاءِ اي معصوم عورت واءِ اي مظلوم غم
ويو وڌي حد کان زمانو ۾ تنهنجي لاءِ بد اشتباهه

علم جي تحصيل ڪر ته علم جو جوهر لاءِ
تنهنجي صنعت جو جهان کي خوشنما ٿيڪار چاهه

تنهنجي هستي هئي ڪڏهن تا صدر ايوان علوم
تنهنجي هستيءَ کان سڌي ٿي قوم تنهنجي شهنشاهه

تنهنجي ئي آغوش ۾ امت ٿي پليا آقا امير
جن جا نالا اڄ به تاريخ جهان ۾ مثل ماهه

بزم ۾ هڪ اوهان اديب اهڙا دان علم هئين
ڪيترو ڪر لي ڪٿو تنهنجي فقط هڪڙي نگاهه

اوهان رهي آهين معرڪه ۾ مدين ويڙهه جي
معترف دشمن به تنهنجي قوت بازو جو آهه

اوهان اگر چاهين ته ٿين زاهده رواياست قدم
عرش تي اڀري فضيلت جا اهين سب مهر و ماهه

ڇڏ مذاق تنهنجي پهسالي انسان هي ذلت جو داغ
وجهه فدا اوهان هار و هوس کي جهل هي مسجهه اوڙ ياهه

نا اميدي

نا اميدي نا پسند نادان نہ ڪر
نا اميديءَ ۾ تون دل نالان نہ ڪر
نا اميدي سولهن آ اميد جي
ان مٿي نااميدو انسان نہ ڪر
پنهنجي ناڪاميءَ ۾ تون ۾ ماندو
چشم گريان سينہ بريان نہ ڪر
ڏس الم نشرح ڪيئي قرآن ۾
ڏک پٺيان سک آهہ ڪجهہ ارمان نہ ڪر
رهہ رضا ۾ ۽ صبر تون نا ٿير
لب شڪايت جو ڪڏهن جنبان نہ ڪر
لازم و ملزوم آهن رنج و گنج
عيش جو دنيا ۾ ڪڏ سامان نہ ڪر
ڪر ڪمان اهڙيءَ جي مقصد مولوي
تون حصول حور ۽ غلمان نہ ڪر
نا اميديءَ ۾ نہ تون آنسو وهاءِ
صبر ۽ غوغا فدا يڪسان نہ ڪر

۳۴۹ مرحوم محترم قائم الدين صاحب ولد ميان لطفعلي [illegible] اتو جو مخدوم محمد اسماعيل صاحب [illegible] وارث [illegible] اولاد مان هيڪ ڏهين ۾ [illegible] مختصر [illegible] آهي . [illegible] ۾ [illegible] ۽ [illegible] ۴ شعبان ۱۳۵۲ھ

۴۲ ورهين جو ٿي راهي الا آهو.

جلوهٔ خدا

تنهنجو جلوه سحر ۾ ۽ شام ۾
تنهنجو ذڪر خاص ۽ عام ۾
تنهنجو نور هر ڪنهن گام ۾
تنهنجو حسن مئي ۽ جام ۾
تنهنجو آ جمال ضوفگن هر ڪائنات و نبات ۾

خزان ۾ تون ۽ بهار ۾
هر گل ۾ تون ۽ خار ۾
آهين تون ليل و نهار ۾
هوا ۾ تون ۽ غبار ۾
تنهنجو آ جمال ضوفگن هر ڪائنات و نبات ۾

آهين زمين ۽ جبال ۾
آهين جنوب ۽ شمال ۾
آهين طلوع ۽ زوال ۾
آهين هلال ۽ ڪمال ۾
تنهنجو آ جمال ضوفگن هر ڪائنات و نبات ۾

آهين تون صبح ۽ رات ۾
آهين حيات و ممات ۾
آهين جماد ۽ نبات ۾
آهين جهان جي ثبات ۾

تنهنجو آ جمال غوطگن هر ڪائنات ۽ نبات ۾

آهين تون باغ ۽ ڏل ۾ لڪون
سوجهي ۾ ۽ ڪاڪل ۾ لڪون
آهين آفتاب ۽ ظل ۾ لڪون
دريا ۾ لڪون ۽ ڪل ۾ لڪون
تنهنجو آ جمال غوطگن هر ڪائنات ۽ نبات ۾

ابد ۾ لڪون ۽ ازل ۾ لڪون
چمن ۾ لڪون ۽ جهنگل ۾ لڪون
هر پتي پتي ۽ گل ۾ لڪون
”قائم الدين“ جي دل ۾ تون
تنهنجو آ جمال غوطگن هر ڪائنات ۽ نبات ۾

۶. محترم الهه بچايو خان وفا ولد مرحوم ميان محمد جمن گاجڻي هڪ نوجوان محنتي شاعر ۽ قابل درزي هالا ميونسپل ڪائونسلر آهي. سندس هڪ سي حرفي رسول اڪرم صلي الله عليه وسلم جي تعريف ۽ توصيف ۾ پيل آهي جا جاءِ جي تنگيءَ سبب هت آڻي نه سگهيو آهيان.

قادر ڪريم قائم بي سڀ ذات زوال
وحدهٗ لا شريڪ لهٗ بيشڪ بي مثال
سبحان الذي بيده امر حق ثابت بحال
دنيا بي ڪل ڏالهه، باقي سائي بارگاه

غزل

چانڊو محمد مصطفيٰ فخر اول آخر نبي
ختم الرّسل خير الوريٰ احسن امين اطهر نبي

۱- لولاڪ لمّا جي لقب خلقٍ عظيمٍ سان عجب
عالم الصدر عالي نسب آيو اسان آڏر نبي

۲- طٰهٰ و يٰسٓ انّما ثابت صحيح سنديس ثنا
سڀڪو چوي صلّو عليٰ صدها متي سرور نبي

۳- شاهِ زمان شافع امم اوچو سندو عرب و عجم
نابود ٿي زوري ظلم اظهر ٿيو انور نبي

۴- سلطان انس و جان جو محبوب رب رحمان جو
بي مثل انجي شان جو بي مثل منجهه مظهر نبي

۵- هر دم وفا جي هيءَ صدا آسان عسر لئي احمدا
مطلب ملن مون من سندا ديدار ڏي هيڪر نبي

۱۴ محمد يعقوب صاحب **جليس** ولد مرحوم حڪيم محمد يوسف صاحب ٺٽو (۱۲ سيپٽمبر ۱۹۱۲ع) هڪ نوجوان - خوش طبع شاعر - محڪمه روينيو ۾ ملازم مصنف حور وفا، انتقام، انجام زندگي، جام شهادت ۽ ڪربلا ۽ لعل بادشاه جو فتح نامو جي. انهن مان ڪي اڃا غير مطبوع آهن.

نمونہ ڪلام

ڪڏهن تنها زباني ڪان ئي مان ذڪر جوان آهيان
ڪڏهن محو تماشائي بهار ني جوان آهيان

١- ڪڏهن هجرت لئي مائل مان وطن کان ني سرو سامان
ڪڏهن رفتار دوران کان شه گهتي امان آهيان

٢- ڪڏهن ظلمت جي پردي ۾ بسر ڪريان تو غفلت کان
ڪڏهن پروانه شمع عزيز دو جهان آهيان

٣- ڪڏهن پهرين اگهاڙو ٿي مان نگران تو بيابان مان
ڪڏهن مصروف مان ڪنهن بزم ۾ باغ وستان آهيان

٤- ڪڏهن تهذيب جي منزل لئي پهچڻ کان تو گهبرايان
ڪڏهن باب تمدن ۾ ادب جو داستان آهيان

٥- ڪڏهن موقوف آ مولٽي صدم عالم جي آبادي
ڪڏهن توحيد جي لعرن سان الٽي حڪمران آهيان

٦- ڪڏهن خوف اجل کان دل جليسا لئي رهي عاشق
ڪڏهن مان اور ايمان کان عباس جاودان آهيان

٤٢ قاضي احمد علي صاحب عادل ۽ خلف الحاج قاضي سليم الدين مرحوم مصنف حقمر جو ازرگ پاد (ولادت ٢٩ رجب ١٢٣٢هه) مصنف شهزاد و گل حسن ۽ سولا ... جي مجدي گلشن اهار ۽ پيام الشمس

سائين الاهي رسالا احمدي نور الهادي خوش نويس، ڪراچي ضلع ۾ هڪ با رسوخ ثبدار آهي.

اي سڄڻ ساري خدائي آ خدائي تنهنجي.
قيمتي هرڪ کي ناز و ادائي تنهنجي
۱- تو مقبل حسن جو هڪڙو مان آهيان طالب.
ڪري جهان کي چريو جلوه نمائي تنهنجي
۲- هر ڪوئي طلب رکي مهر و وفا جي جالي.
ٿئي جهان فدا ڏسندي سچائي تنهنجي
۳- ڪيان تو صدقي وفا ڪان مان بار بار ڪيان.
ملي جا قرب ۾ مولڪي ٿي وفائي تنهنجي
۴- خدا شل دلبرن ۽ جن جون والائي هيڪر.
جنهن دل آه مولڪان هاء جدائي تنهنجي
۵- هميشه تنهنجي ئي خدمت ۾ گداگر آهيان
هي ڪنائي تو ڪهڙي مهر و وفائي تنهنجي
۶- زندگي وصل جوان موت جدائي ليڪن.
موت کان سخت ڏکي آه جدائي تنهنجي
۷- ملڪ خادم کي اوازيو جي پنهنجي خدمت ۾.
هفت اقليم جي شاهي آ گدائي تنهنجي

۱۰/۴۷ مخدوم محمد امين "امين" خلف مخدوم محمد سالم صاحب ٻچي والدت ۱۲ ذوالقعد ۱۳۳۲هه ساڪن هالا پراڻا الڪريڪٽر السمڪر حيدرآباد هڪ خوش نوجوان آهي.

اتفاق

رکن ھاٿ ۾ جي بھر اتفاق
منو سپ ۾ سمجھن اکر اتفاق

شھد جي مکين کان سکن ھڪ سبق
جو شيرين لڳائي شکر اتفاق

ٿو حشمت پري ھڪ ضعيفن ۾ او
رکي بادشاهي اثر اتفاق

ھچي کو اهڙا لڙقي جو راز
چئج ان بشر کي نہ کر اتفاق

نماز

شاه و گدا جو فرق نہ آهي نماز ۾
کيڏو خدا يا لطف آ تنهنجي نياز ۾

مومن کري ٿو ياد مساوات جو سبق
هيءَ راز غير کي نہ اچي امتياز ۾

سيرت ۾ پائيءَ جي سرشتي سوا پلا
محمود غزنويءَ جيان ٿو هو اياز ۾

عکس محترم مسٽر غلام رضا صاحب پنهور (انٽر سائنس عليگ ايس - ٽي - سي) مرحوم ميان اوراز علي خان جو قابل جراح ۽ سنڌي الطبع ازرک جو فرزند، مخدوم غلام حيدر هاءِ سڪول هالا ۾ انگريزي ماستر آهي ۽ ساڳئي وقت عليگڙھ يونيورسٽيءَ جو طالب علم.

زوال قوم

ائي ڇا ڏسان ٿو زوال اچ انقلاب
ڪٿي ۾ ٻيرو ٻير ۾ خوب ٿو لنڊي شراب
زهنيت انسان عاقل جي رهي باقي اها
دسمع دشمن ۽ بشر حيوان ۾ ناهي حساب
شرم سالم ۽ حيا انسان جي غيرت چون
عام ۾ اجلاس ۾ سڀ مرد زالون بي نقاب
جو رهي غدار ٿي ۽ قوم جو قاتل ٿئي
ملڪ ۾ ٺهڪي ملي ٿو اهڙ عالي جناب
حالتون اهڙيون ڏسي اج تا چون عاملي دين

ٻه الا تعليم مغرب کان رسيا اعظم عذاب
ٻه چوڻ تعليم کي گهرجي ته عالم کي ڪڍهن
جو اصل تعليم روشن آه مثل ماهتاب

ڪاميابي ڪامراني جي ڪنجي تعليم آهي
عام جي هشيار سان هرڪو ٿئي ٿو ڪامياب
آه دنيا دور اهڙو ڪي ٿولنگر ڪي غريب
مفلسن تي ظلم جائز آه هر ڪنهن وٽ ثواب
داتهن جو فرياد ٻڌندڙ ناهه ڪوئي دادگر
ڏاڍا ڏاڍا رسم ساري تي سچي اچ ٻير ثواب
ته الاهي هوش سندن اقبال ۽ عظمت مجهان
غرض ٻهوٽجا فرض جاڻي ناس ڪن قومي شباب

١٠- يا الاهي! لون رضا کي طائف و توفيق ڏي
فيض سان تون عالم اسلام کي ڪر فيضياب

٤٥ مخدوم محمد زمان صاحب "طالب" ولد جناب مخدوم غلام محمد صاحب (ولادت ؛ محرم الحرام ١٣٣٨ھ) هالن لون جي انهيءَ نامور خاندان جو چشم و چراغ آهي جو سڄيءَ سنڌ ۾ ايثار و ثروت جي لحاظ کان مشهور آهي صاحب موصوف هڪ زنده دل نؤجوان قابل شاعر آهي خانداني پرورش ۽ اعليٰ تعليم جي ڪري سندس طبع سليم ۽ مزاج فهيم ايتري ته ترقي ڪئي آهي جو نه رڳو سنڌي زبان ۾ مگر اردو ۽ فارسيءَ ۾ به کين شعر گوئي جي رواني حاصل آهي.

زندگي

چا بتايان دوستن کي داستانِ زندگي
آهي بي منزل اڃا هي ڪاروانِ زندگي

١- دردِ فرقت ۾ ٿيو آ وقت جو منهنجو بسر
مونکي الهم آه انتي کجهه نمانِ زندگي

٢- حسرت و رنج و الم آه و فغان دؤرِ فراق
هي سڀئي گل زيب آهن گلستانِ زندگي

۳- هر چه پيش آيد ترا غمگين مشو هرگز مثال
درد و غم بسيار هستند در جهانِ زندگي

۴- ٿيءُ پريشانيءَ کان بيدل ڪم هرگز، صبر ڪر
هي نه آهي صرف هڪڙو امتحانِ زندگي

۵- راهرو! هرگز پريشان ٿي نه، ڪجھ همت به ڪر
از پسِ گرد و غبار آ ڪاروانِ زندگي

۶- هي گلِ ارمان نه هرگز ٽوڙ تون طالب سندا
التجا سڀ آخرين اي باغبانِ زندگي

نمونه اردو

میں جو روتا ہوں بہت سمجھو کہ ہنسنا ہے یہی
جب تصور سے ہم آغوش ہو ملنا ہے یہی

۱- اے زہے جب درد ہی دل میں تو وہی زیست ہے کیا
میں یہ دعوی سے ہی کہتا ہوں کہ مرنا ہے یہی

۲- وہ جو کہتا تھا کہ خوش ہو نہ کرو یاد مجھے
قہر تو یہ ہے کہ میرا ہی تو جلنا ہے یہی

۳- یاد آتا ہے مجھے جب وہ حنا کا انداز
کیا کہوں خون کا آنکھوں سے ٹپکنا ہے یہی

۴- وہ تبسم وہی گفتار معشوقانہ کی یاد
طالبا مجھ سے کلیجے کا نکلنا ہے یہی

ھڪ ڏينھن جو ذڪر آھي جو ھڪ خوش مزاج دوست مخدوم صاحب جن اڳيان ھڪ شعر پيش ڪري جواب طلب ڪيو. اتفاق سان طالب صاحب جو دوست مرحوم سيد وھان خان متخلص به "صھبا" اصل وطن شڪارپور ھو، سا مجلس ۾ موجود ھو. مرحوم اردو سنڌي بلوچڪي پنجابي ۽ فارسي زبان ۾ قابل شاعر ۽ اھل مثل مھدي ھو. مخدوم صاحب جھڙي صاحب پڙي سندس شمع. زندگي ٢١- محرم الحرام ١٣٦١ھه ۾ وسامي ويئي. جواب طلب شعر ھي ھو:-

چھائي ھوئي گھٽا ھو چھلڪتے ھون آب جو
طائرن اڙا رھے ھون ڪسي سمت خوش گلو
آئي ھو ٺنڊي ٺنڊي ھوا اٿتي ھو
اور ھو شراب و خلوت و معشوق روبرو
زاھد تجھي قسم ھے جو تو ھو تو ڪيا ڪرے؟

انھي شاعرن في البديھه جواب ھن ريت ڏنو.

طاعت ڪاي اٿي ڇوڙ ڪے پاؤن په گر پڙے
فوراً ڀهي اس صنم ڪو وه سجدا ڪرے
"طالب"

زاھد ڪي ڪيا مجال فرشته ڀهي ھو اگر
پي ڪر شراب سجده ڪے سجده ڪيا ڪرے
"صھبا"

۱

پر به اهڙوئي دلچسپ مثال ذکر آهي جو حضرت
ب هيءَ مصرع زبان تي آندي

موتي ليڀهن ۾ ليا ڀو لاٽو لياز جو

سيد صاحب يڪدم فرمايو

سيد وڪيو موتي سهڻي صورت جي ساز جو

چنڊ گرهڻ جي دلڪش نظاري کان طالب صاحب
يڪدفعي متاثر ٿي في البديه هيءَ شعر فرمايو

کس کے غم میں چاند تجھ پر یہ سیاهي چھا گئي

فوراً سيد مرحوم فرمايو ته

یا کسي ناشاد عاشق پر طبیعت آ گئي

اڄ ڪلهه سيّد مٺن شاه صاحب حيدرآبادي جي
فرزندن سيّد حيدر شاه ۽ سيّد حسن شاه صاحب جن
جي رونق افزائيءَ سان مخدوم صاحب جن وٽ
دلچسپ مشاعره ۽ علمي مناظره ٿيندا آهن.

۲۸ ميان محمد عيسيٰ صاحب "عاجز" هڪ
نوخيز مرثيه خوان شاعر آهي سندس ذريعه روزگار
ٽيلي جي هنر آهي جنهن ۾ هڪ لاثاني
ڪاريگر آهي.
ٽ ينهن سختيءَ ۾ سڄي، تو کوله محشر کان وڌيڪ
ٿم وارو ماڻهو ڪير اچو رتب اکبر کان وڌيڪ

ٿيا سوين سورهيه جهان ۾ رستم ۽ افراسياب
ڪيا اُهو شان شجاعت ۾ ڪو حيدر کان وڌيڪ

آهه بيشڪ حسن يوسف بي مثل عاجزا مگر

سوهڻن ۾ سڄڻ جي نه ڪوئي دوست دلبر کان وڌيڪ

٧٤٢ سرگواسي ٺوڪنداس .لالڪومل هاڪي لهاڻيءَ
هڪ خوش خلق جوان هندو مسلم اتحاد جو حامي ٿي
گذريو آهي اخبارن جو ايجنٽ هو ۽ ڪجهه قدر
اچارس ۾ به حصو وٺندو هو. هالن جي هندن ۾ علم
۽ ادب جو خصوصاً شعر جي دلچسپي نه هئڻ ڪري
هيءَ هڪڙوئي هندو دوست آهي جو هالن جي شاعرن ۾
ليکجي ٿو.

(١)

ڪر نه تون ڀارت کي بدنام - پياري ڀارت کي بدنام
هندو مسلم ۾ ڇو وير
گهرتون ٻنهي جو هردم خير
ناهه ٻنهي ۾ ڪوئي غير
جو ڪعبي ۾ سو منجهه دير
هر جا جلوه ظهار جو نام   ڪر نه تون ڀارت کي بدنام

(٢)

هندو مسلم جو تڪرار
جهڳڙن کي ڏس سو جود ازار

١

وڌندا مرڻ جي لاءِ تيار
هڪ جي همٿ ۾ آ تلوار
ٻئي جي همٿ ۾ آ صمصام — ڪر نه تون پارٽ کي بدنام

(٣)

لاحق مذهب جي پيڪار
پنهنجي لئه بدتر اي يار
توکان ڪلي ٿو ڀڄو سنسار
جسم توهان جو ٿيو بيڪار
مرڻ اوهانجو آ ناڪام — ڪر نه تون پارٽ کي بدنام

(٤)

اهڙ ۽ چڱي ڪا ڪر تدبير
جنهن سان مٽجي ڪوڙ تقدير
ٽٽن غلاميءَ جا زنجير
جا لئه آهه اجان تاخير
اڄ مٽي ڪرڻ ڏس انجام — ڪر نه تون پارٽ کي بدنام

(٥)

دل جو پورو ٿئي ارمان
جنت ٿئي شل هندستان
ان جو وري ٿئي اڳيون شان
لي تون پارٽ تان قربان
[illegible] جو انعام — ڪر نه تون پارٽ کي بدنام

۸۱ مليحه محترمه تخلص "اختر" خلف خليفه حاجي عبدالرحمان صاحب هڪ تعليم يافته ۽ ذهين ۲۵ ورهين عمر جو نوجوان شاعر آهي لنڊيڪي جمار جو ليڪري علم و ادب ۾ ڪافي دسترس ٿو رکي گهڻو شعر عشقيه چيل انس ۽ ڪجهه قومي پڻ.

موت بهتر

منّت جي مال و زر کان غربت جو موت بهتر
ذلّت جي زندگيءَ کان عزّت جو موت بهتر
۱- مسجد مان اچ ملا نڪرين حجري مان اڪر حافظ
خلوت ۾ اچ رهڻ کان خدمت جو موت بهتر
۲- مسلم جنا ناز مسلم رحمت جا راز مسلم
حسرت جي هن جيئڻ کان هجرت جو موت بهتر
۳- ناهي حيا کو لوڪي اي نوجوان مسلم!
ورطت جي وارثيءَ کان وقعت جو موت بهتر
۴- اسلام آه اعليٰ مسلم نهي ٿو حاڪم
اسلام ۽ غلامي؟ غيرت جو موت بهتر
۵- دشمن جي لي مقابل ميدان ۾ آءُ اختر
تلوار کڻ هٿن ۾ همت جو موت بهتر

محترمه فخرالنساء صاحبه مونس عالمن نون جي هڪ نوجوان پرده نشين شاعره آهي ابتدائي تعليم کالسوام کيس ڪاله تدريس حاصل ڪ آهي الهي مذهب لطيف جي شوق ۽ قدرت جي روحاني امداد ...

...اعرانه ۽ علمي خزانه جا ضامن آهن ۽ بقول فردوسي

اين سعادت بزور بازو نيست
تا نه بخشد خداي بخشنده

...صوف جي شعر ۾ جدت، بندش، رواني ۽ اثر ...آهي في البديه شعرگوئي ۾ خاص ملڪو حاصل ...بهر حال "عطر آنست ڪه خود ببويد نه ڪه عطار ...يد" سندس نمونه ڪلام جون خوبيون خود ئي ...دس قابليت جون متعارف آهن.

نظم دو قافيه

اوهانجي حسن تي حيران ٿي پاڪ ذات رهي
نگاهه ناز تان قربان ٿي ڪائنات رهي

ملڪ ۽ جن و بشر خاص اهنجي خدمت لئه
حضور پاڪ ۾ هر آن ٿي حاضرات رهي
اوهانجي نور مان خلقيو خدا جهان سارو
اوهانجي رحمت باران ٿي هر جهات رهي

اوهانجو اسم مطهر آ ورد قطع غم
بهر طراز سان آسان ٿي مشڪلات رهي
اچي ٿي حامي و همدرد اي حبيب خدا
دل حزين پريشان ٿي ذهن راحت رهي

زبانُ هوندس ناقص ڪندي مدح ڪهڙي
مگر هي حال ٿيا خوان ٿي هر صفات رهي

(٣)

هرشي اول جي آ انجامُ غم -
صبح عشرت جو ٿئي ٿو شامُ غم

١- جنهن ٿي ڀانئن لئه خوشيءَ جو ڪيل آد -
مبتلا ٿي سڀ ٿيا خاص و عامُ غم

٢- هر قسمِ دلبرڪان دل آهي حزين -
دل ٿي دامنگير سودا خامُ غم

٣- ڪافرِ راحت بڻايو آخرين -
اڄ سڪونِ قلب کي اسلامُ غم

٤- صحبتِ جانان جي لئه صيّاد عشق -
اف! ڇڏيو آهي ڦڪيڙي دامُ غم

٥- جنهن ڏني قدرت آ منهنجي حال تي -
پيا ٿين هڏرا ڪئين اقسامُ غم

٦- هوندسا ذوقِ مسرت کي وسار -
نوش ڪر ٿو نيٺ بولدو جامُ غم

١٢٩ [illegible] محمد شفيع "مسلم" ولد قاضي احمد
اڙو (ولادت ١١ ڊسمبر ١٩٢٥ع) هالن اوڻ جو
ڪان ادبي ۽ مگر گرفتي بهار شاعر، هڪ انداز آهي.

خلوت شاعر (انتخاب)

ب گهرا سان عالم نه واسطو ٿي ويو
ڪن اکين پڙهڻ وارن لاءِ جادو ٿي ويو
اتفاقاً جيڪڏهن عنوان ڪمسو ٿي ويو
دعضا دامن مرادن جو نه خوشبو ٿي ويو
خلوت شاعر آ شاعر لاءِ فردوس جهان
آ اکي ڏکر زمين ان کي نه فڪر آسمان

خلوت شاعر ۾ بيشڪ آهه هڪ تازه حيات
ناڪ و مطلب بين سان ماسوا ڪلڪ و دوات
ي ڪلڪ تو لکي ڪاغذ تي قلبي واردات
ڪافي وواڻي مخاطب آ فقط خالق جي ذات
گل ڪٿي قاسم ڪٿي حامد ڪٿي ڪمتر قادري
مان "مسلم" پيا الهن جهڙا ٿون پيدا وري
(اديب سنڌ تان ورتل)

سوره فاتحه منظوم

حمد و ثنا جي لائق آ خالق معظم
روزي رسان سڀني جو پروردگار عالم

جو آ رحيم مطلق رحمت آ عام جنهجي
روز جزا جو مالڪ آ داور مڪرم
ڪريون ٿا تنهنجي پالهپ هر صبح و شام هر پلا
توکان مدد گهرون ٿا اي بيڪسن جا همدم
ڏيکار راه آهي جا مستقيم جنهن لئي
هلندا هوا هميشه پالها جيڪي مڪرم
جن کي ڏنا تو آهن انعام بي انهايت
تون جن کان دائمي خوش جي توکان راضي هردم
ان واٽ کان بچائج جا آ غضب جي لائق
جنهن تي ٿيا ڪي گمره باشندگان عالم
مقبول هئي دعا ڪر مسلم جي يا الاهي!
محمد شفيع جي آهي هيءَ التجائي پيهم

(١٠) خاڪسار محمد عبدالحي "سليم" خلف مرحوم الحاج قاضي سليم الدين صاحب ابڙو. ولادت (١٢ نومبر ١٩١٨ع) جنهن جي باوجود مڪمل نوڪري ۽ ڪار جي ملازمت هوندي به علم و ادب ڏانهن رغبت جو نتيجو هي ننڍڙو "شعرائي وطن جو تذڪرو" آهي اگرچه هي تذڪرو به سنڌي ٻولي شمار ٿيڻ جي مستحق آهي سنڌي قليل اشاعت عملي ۽ ناقص ... فرمائي هن عزت افزائي جي لائق ته آهي مگر ... مشهور شعراء سان آشنائي ڪرائي ڪري قبول.

جمال همنشين بر من اثر كرد

وگر نه من همان خاكم كه هستم

...دا ولد اكبر شاه ۾ مقبول اشعار جي طفيل
...س اشعار كي به قبوليت جو شرف نصيب كري
...قيمت محمود كري ۔ (آمين)

علم

۱- هڪ علم ٿو پڙهائي بيديني و بيڪاري۔
هڪ علم ٿو سيکاري هشياري و پرڪاري

۲- هڪ علم جي سکيا سان الحاد کان بيزاري
هڪ علم مان ملت جي حق ڪوشي و حقداري

۳- هڪ علم مان قومن ۾ تفريق جي بيماري
هڪ علم جو حاصل آه همسايہ سان غمخواري

۴- هڪ علم جي آخر آ ناڪامي و بيڪاري
هڪ علم جي وسعت سان لولاڪ جي سرشاري

۵- هڪ علم ڏياري ٿو اڻ هوند ۽ ناداري
هڪ علم سان سکجي ٿو اخلاق ۽ دينداري

٦- هڪ علم اميرن لئہ پيدا ڪري لاچاري
هڪ علم غلامن ۾ پيدا ڪري بيداري

۷- هڪ علم مان محڪومي
هڪ علم مان سرداري
هڪ علم مان مظلومي
هڪ علم مان مختاري

عمل

ميدانِ ڪارزار هِن دنيا کي ڀون تا
ٿيءُ مرد ۽ ڏيکار ڪا مردانگي انسان!
لاهي عمل نه زندگي آ خاڪ جي اجاءِ
آهي عمل ته تنهنجي زمين تنهنجو آسمان.

(٢)

تاريخ قديم جي سان حاصل ڪو سبق ڪر
تنهن نقشِ قدم تي تون عمل ڪر اي مسلما!
نيڪي نه مرندي موت پڻ شايد مري پوي
شل تنهنجي زندگي ٿئي پڻ لاءِ رهنما.

عشق

جا رجت اعليٰ شرابِ عشق ۾ رنگرائجي
عاشقن کان قرب جي ڪٿڻي سان سو ڪترائجي
درد جي ڏاڳي ۽ سوئيءَ سچ جي سان سبرائجي
بره جا ڏيئي ٽڪا سو تاڻ سان تهرائجي
پروٽي ان ۾ جڏهن پرين کي پوءِ پهرائجي

غزل

مرے ميخانہ ميں مهمان ہے مهربان کوئي
مرے ميخانہ ميں ہے مائل احسان کوئي

١. کوئي مدهوش ہے ابھ هوش ہے کوئي بيهوش
کوئي حيران ہے انگشت بدندان کوئي

- مشتاق عشق و وفا مين هے شمع کا بنده
جلوهٔ حسن مين پروانه هے سوزان کوئي

- نقش نقاش مين آتا هے وه نقاش نظر
سجدهٔ حسن مين هے طالب ايمان کوئي

٣- هجر جانان مين هے جسطرح سے سرگشته سليم
عين اسطرح نهين سوخته سامان کوئي

دعا

١- يا الاهي لطف پنهنجو مونتي کر هر دم مزيد
رحم مونتي کر هميشه کر نه رحمت کان بعيد
٢- يا الاهي پنهنجي نعمت کان نه مونکي دور کر
بادهٔ الفت پياري مست ۽ مخمور کر
٣- هر دو عالم جي سعادت کان مونکي مسعود کر
سرخرو دنيا ۾ کر ۽ عاقبت محمود کر
٤- غير کان نفرت ڏياري محو- حب- خويش کر
تير- الفت سان مونکي مجروح ۽ دلريش کر
٥- پنهنجي طاعت ۽ غلاميءَ ۾ مونکي منظور کر
کر عطا انس و محبت منهنجي وحشت دور کر
٦- سهو غفلت کي مٽائي ذوق- طاعت کر نصيب
دور مونکان کر شقاوت ۽ سعادت کر نصيب
٧- فقر جي حالت ۾ منهنجو شان سلطاني رهي
شادي و غم ۾ هميشه سجده پيشاني رهي

هالا

هر طرح علم ۾ بي مثل تو هالا چئجي
سنڌ ۾ هند ۾ دنيا ۾ به يڪتا چئجي
گرچ اغيار ڪجهه رشڪ ڪان تسليم نه ڪن
پيش منصف جي مگر علم جو دريا چئجي
هنر و حڪمت ۾ ٿيو غيرت يونان بيشڪ
باليقين بحر ادب، مرڪز شعرا چئجي
باعث فيض ٿي مخدوم جي عالي درگاه
نور يزدان ۾ منوّر سا سراپا چئجي
مخزن گوهر اسرار تصوّف اعليٰ
چشمهٔ بزم سخن مجمع علما چئجي
شان شايان ۾ عجب شهر اسان جو اختر
قابليّت ۾ ڀلي منظر دنيا چئجي

٨- تن ۾ جيسين آهه دم باقي ۽ باقي دم بدم
موٽ کي رک نقش قدم مرسل تي تون ثابت قدم

٩- جلوه. ڪاذب فنا ڪريان مان پنهنجي آه سان
نقش. باطل کي مٽايان ضرب الا الله سان

١٠- نعمت. دنيا ۽ دين سان مولڪي ڪر تون بهره مند
حوصلو ڪر منهنجو عالي منهنجي همت ڪر بلند

١١- لطف تنهنجي لاءِ پاڙائي تو عبدالحي "سليم"
شوميءَ. اعمال ڪان آ جنهنجي تي حالت سقيم

١٢- بارها اوتي ويو آ تابع. نفس. لئيم
عفو ڪر ان جون خطائون تون اهين راحم رحيم

يا الاهي! بحق پاڪ رسول
تذڪره از "سليم" ڪن مقبول

هي ڪتاب علي بخش محمد يوسف احمد زئي
آفتاب پرنٽنگ پريس، صدر بازار حيدرآباد سنڌ ۾ ڇپيو
۽
قاضي عبدالحي سليم (هالا نوان) ڇپائي پڌرو ڪيو.

تازه ڪلام

بس خاموش ڪي پوڇيندي انسان ڪيترو
ـن ظاهر تي اچان تون هوندي حيران ڪيترو

وٽ سنڀالي اقتضائي نفس نادان جو لگام
ڙين اسپ هوس کي ڏيندين ميدان ڪيترو

. دل هڪڙي ننڍڙي ڪشتي - موجزن درياءِ عشق
ـ! رقابت جو اني روڪيندين طوفان ڪيترو

- ليڪ رسوائي ڪندو هيءُ عشق جانان عام ۾
ه! سانڍيندين سيني جو سوز پنهان ڪيترو

- دشت غفلت ۾ وڃائي واٽ وڃين راهرو!
پنهنجي منزل جو پڇائيندين تون نشان ڪيترو

- دور آ مقصد جي منزل جنهنجي نامعلوم راه
بي سمر بنده! لتاڙيندين بيابان ڪيترو

- دل ڏني آهي تو اميد وفا تي الغياث
دل ڏئي بي درد کي آهين پريشان ڪيترو

(س) ۴-۶-۱۹۴۴ع

ڀلتاڻون

صحيح	غلط	سٽ	صفحو
شعرائي	شعراء	٣	٣٠
آشنائيءَ	آشنائيءِ	٩	١١
لقر	فقر	٧	١٣
البناني	المعاني	١٧	٢٣
سپرڻ	سيوڻ	١٦	٢٤
سوڻي	سوءِ	١٨	٢٤
پهل	پهه	١	٢٧
چِپل	چِپن	٥	٣٤
دَرَس	درس	١٠	٣٥
۽ هو	هو	١	٣٦
صوفي	ميرقي	١٣	٣٦
لولاڪ	لوڪ	١٧	٣٧
پٺ	پرت	١٧	٤٨
ي	يبي	١٧	٦٥
مثال قابل ذڪر	مثال ذڪر	١	٦٦
پوچيندين ۽ هوندين	پوچيندي ۽ هوندي	٢ ۽ ٣	٧٧
دل جي هڪڙي	دل هڪڙي	٦	٧٧
پشيمان	پريشان	١٥	٧٧

تذکرہ شعراء ھالا

سلیم ھالائي